

מנהג הנביאים לקחת כסף מהבאים אליהם, כי אי אפשר להדבק בה' כאשר טבע הגוף מתנגד לזה, "ולזה יצטרך שיקבל הנביא דבר נרצה אצל הטבע, כדי שישכים בהתבודדות, ויסיר מהעיקר. וזה על דרך שאמרו 'תנו שוחד לסמאל'". וכיצא בזה אמר המשיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל שידוע שדרך בעבודת ה' לפייס את הגוף' (תפילת חנה עמוד רכד).

לאור זאת יבואר הטעם שביום זה 'חציו לכס', מאחר שבעת עבודתנו היא קבלת התורה בכפיה, וכיון שכל ההתחלות קשות (רש"י שמות יט,ה), על כן אנו מפיסים את הגוף להודיעו שבכוונה לקבל עול התורה.

ח. שמחת היום – בעסק התורה

כתב בסדר היום (חג השבועות), 'בחג השבועות ראוי שישמח בו האדם שמחה יתירה, מפני שהוא יום שנתנה בו תורה לישראל, והכל מודים בקדושתו הגדולה מקדושת שאר הימים טובים'.

ובדרך השמחה, כתב הסדר היום שיש שני מינים: הראשון - ללומדי התורה, שאין ראוי להם למשוך בשמחת הגוף כל היום, כי גם הנפש המשכלת צריכה שמחה, שעיקר תועלת הלימוד והקיום תלוי בהבנת השכל, ואין שמחתה כי אם לעסוק בתורה ומצוות' [והשמחה בתורה כמו בצורת נתינתה, כמאמר חכמים "היו הדברים שמחים כנתינתם בסיני" (וראה יונתן שמות יט,ט)].

והשני - למבינים סודו, עליהם כתב הוזהר הקדוש 'שכל מי שהוא מבני היכלא דמלכא, צריך לעסוק כל הלילה במיני קריאות, לקשט הכלל בתכשיטה, להכניסה לחופה למחרת היום הבא, ואשריו ואשרי חלקו הוזהר לכל הכבוד הזה אשר יוצרו כביכול מתפאר ומתקשט בו. בני עליה אלו עוסקים בשמחת התורה כל הלילה על מנת לקשט את התורה בתכשיטה, אלו חידושי התורה שמחדשים בה (ראה זוה"ק ח"א רמבא), וימכנים אותה לחופתה בעת קריאת התורה ביום'.

וסיים הסדר היום, 'ואל יקל בעיני האדם שנתנה זה, כי האדם הוא שפל ואפל בבחינה אחת, אבל בבחינה אחרת הוא גדול כח מאד, ובידו להעמיד כל העולמות כולם - מה שאין מלאך משרת יכול לעשות, והוא הנותן כח וחיל כביכול לבואר עולם, וחז"ל בהיפך, מתיש כח ומסיג אחור ימינו כביכול'.

ט. וגילו ברעדה – יום הדין לעסק בתורה

כתב השל"ה הק' (שבועות נ"מ יח) שאף שצריך להרבות שמחה ביום זה, מכל מקום 'גילו ברעדה' כתיב, ויתעורר מאד בליבו להתקדש ולתקן מעשיו, ולהיות מוכתר בכתר תורה, לקיים 'הגית בו יומם ולילה', כי היום הקדוש הזה, הוא יומא דדינא.

והביא מדברי התולעת יעקב (שבועות נח), שכמו שבאשר השנה הקביה משגיח ודורש מעשה בני האדם, כי הוא יום הבריאה הראשונה וחידוש העולם, כן ביום מתן תורה המורה על חידוש העולם, משגיח ודורש על מעשה העולם, לדנו על 'פירות האילן' (ר"ה טז,א), והפירות הללו הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום זה על התורה שניתנה בו, שביטלו עצמם ממנה.

י. סיום – דרכי העבודה

העולה בדינו, שנקודת המרכז בעבודת היום היא קבלת התורה מתוך כפייה והתבטלות. וכדי שהגוף לא ימרוז בכך, מפייסים אותו בתחילת הלילה באכילה, ואחר כך מקדישים את עיקר הלילה לשמחת הנפש המשכלת, בלימוד התורה.

ויזכור האדם שביום זה הוא נידון על ביטול העמל בלימוד תורה שבע"פ. אמנם חסד עשה עמנו הקב"ה שיום הדין הוא יום הקבלה, ובו מתנוצץ האור הראשון שסייע לישראל לקבל תורה בכפיה, ומוכן יום זה לשוב על העבר ולקבל על העתיד, לכפות יצרו בעמל התורה, עד שיתגלה רצונו היהודי הטהור לעשות רצון קונו.

ומבואר ברמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ח) שעיקר התנוצצות אורו של כל מועד היא בעת קריאת התורה. ועל כן זמן זה הוא זמן הדין על מידת עמלו, וכן הזמן הראוי לתשובה על קוצר עמלו. וידועים דברי הגר"ש אלישיב זצוק"ל שעת קריאת התורה היא סגולה להתרפא מחולאי הגוף, כשם שהיה בתוך תורה, ואם בחולי הגוף כן, ק"ו בחולי הנשמה.

על טהרת הכוח השכלי, אשר הוא 'המלאך שבין האדם לאלוקיו' [אבן עזרא בהקדמה לתורה]. ועל כן השגת תורה שבעל פה באה רק על ידי עמל ומיתת עצמיותו.

ג. הקבלה השניה מאהבה לא

ביטלה את הראשונה

[ג] למרות ששינוי שקבלת התורה בהר סיני היתה בכפיה, מבואר בגמרא (שבת שם) ש'היה קבלו ברצון בימי אחשוורוש'. ומאחר שלמדנו שהקבלה בכפיה היתה על התורה שבעל פה, אם כן, גם הקבלה ברצון היתה על התורה שבעל פה.

וביאר המהר"ל (הקדמה לאור חדש), שעל ידי שכלל ישראל קיבלו עליהם את 'מגילת אסתר' שהיא חידוש חכמים ותוספת לתורה (ראה מגילה יד,א), הוכיחו שקיבלו את כל התורה שבעל פה.

[ד] ויש להתבונן, מדוע רק בימי אחשוורוש קיבלו ישראל את התורה מאהבה, ורש"י פירש: 'מאהבת הנס שנעשה להם'. וקשה, שהרי ביציאת מצרים היו ניסים גדולים ומרובים יותר, ואם כן, כבר במעמד הר סיני היה להם לקבל את התורה מאהבה.

נראים הדברים, שעלה ברצונו יתברך שכך בדיוקא יהיה סדר הדברים: בתחילה יקבלו בכפייה, ורק אחר כך תבוא הקבלה השנייה מאהבה. וזאת מפני שיש ענין חיובי גם בקבלת התורה בכפייה וגם בקבלת התורה מאהבה. וכפי שיתבאר להלן.

[ה] בנוסף, מכך שאנו חוגגים את חג השבועות, מוכח שתוספת הקבלה מאהבה בפורים, לא ביטלה את הקבלה הראשונה שהיתה בכפייה, ושתייהן קיימות, כשלכל אחת חשיבות בפני עצמה.

ולמרות שדרך העולם כאשר אדם עובד את המלך מיראה ולאחר מכן מתחבר יותר ועובדו מאהבה, מכאן ואילך הוא עובדו רק מאהבה, כי האהבה מבטלת את היראה. אמנם כלפי הקב"ה אינו כן, אלא לעולם צריך האדם לעבוד את בוראו גם ביראה וגם באהבה. וכן צריך להיות היחס התמידי לקבלת התורה - שקיבלנוה גם בכפיה וגם באהבה.

ד. הרצון הטמון מאחורי הקבלה בכפיה

[א] עיקר הדבר שקיבלו את התורה בכפייה טעון ביאור, מה טעם יש בקבלה שכזו, כיון שפועם הלב אינם מקבלים.

ביאור הדברים, על פי דברי הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) המפורסמים: "מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו'.

למדנו מדבריו שלכל אדם מישראל יש בפנימיותו רצון אמיתי לקיים רצון ה', אלא שהיצר הרע תוקפו ומונע ממנו זאת, ולשם כך נדרשת הכפייה - כדי להתיש את כח היצר, ולגלות את הרצון הפנימי המסתתר.

[ב] אמנם עדיין קשה, כי לפי זה נמצא שאחרי כפיית ההר כגיגית הסתלק היצר הרע וחזרו ישראל וקיבלו את התורה מאהבה, ואם כן, מדוע אמרו חז"ל "מכאן מודעה רבה לאורייתא" ומבאר רש"י "שם יזמיננ לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס". והרי בסופו של דבר קיבלוה ברצון!

התשובה על כך היא, שאמנם במעמד הר סיני אחר הכפייה קיבלו הכל מרצון, אולם מאחר שחזרו וחטאו בעגל, חזר היצר הרע לשלוט בהם כבראשונה, ומעתה ואילך חזרו שוב למצב של 'כפייה', ובכל מעשה צריכים תחילה לבטל את היצר התוקפם, ורק לאחר מכן מגיעים אל העשייה ברצון פנימי. שונה מכך היתה קבלת התורה בימי מרדכי, אז מאהבת הנס קיבלו עליהם עול תורה שבע"פ מרצון, בלא צורך בכפייה כלל.

ואף שברבות הימים הוכחה כוחה של קבלה זו, מכל מקום אנו מוצאים דה לה בכך שאף קטני המדרגה ועולי הימים מטיים שכמם לסבול עולה של תורה שבע"פ, אם בעסק התורה, ואם בקבלת עבלי ההכמנים הנבועים ממנה.

ה. הצורך התמידי בקבלת התורה בכפיה

אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה): "עשה מאהבה ועשה

ושונאים אותנו שגאה גדולה, והם אינם יודעים את הסוד שגם הם יכולים, שגם הם מזרע ישראל, - שיכנסו ויראו ויטעמו כי טוב ד'...

אבל אנוהו צריכים את ה'ושמרתם את ג'רית' בלי היסח הדעת, וככל שמוסיפים עוד יגיעה בתוס', בקצהו"ח, ברעיקא, הגוף נהיה יותר מוכן, ויותר משתייכים לקונו לקב"ה, ונהיים יותר עם סגולה, וכל יגיעה מוסיפה סגולה! והקביה יעזור שכל כלל ישראל יבואו בברית יחד ויאמרו נעשה ונשמע ויקבלו עליהם את התורה, ונגיעה בעזרת ד' ליום המיוחל עם כל הרצינות, וכן לג' ימי הגבלה, ונקבל את התורה מחדש כבכל שנה ושנה, והקב"ה יאיר עינינו בתורתו.

ביגיעה עצומה להבין מילה אחת והצדוקי רואה שאינם יכולים ואמר לו רבא אנו דסגינן וכו' ופרש"י 'התהלכנו עמו בתום לב כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענו בדבר שלא נוכל לעמוד בו'. וזה שלמות. והנה מרבא יצא: נצחיות, תורה ויראת שמים, ומההוא צדוקי לא נשאר כלום, וזה ההבדל ביננו לבניהם. ובהו אנו מובדלים מהם. והם יודעים את זה, הם רואים שאנחנו עם חביב, ועל רקע ידי שיושבים בשיבות ומתייגעים בתורה. והצדוקי רואה לא רק את זה שאנחנו מתייגעים, אלא הגויים מקנאים בנו ושונאים אותנו על זה שאנחנו עמו של הקדוש ברוך הוא שמסתכל עלינו ואמר 'חזו חזו בני חביבי', את העם סגולה! ומעתה הכח של סיני הוא תורה שבעל פה, ולכן מזכירים

מרן הגאב"ד הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א קבלת התורה ומתן תורה

בגמ' (שבת פחב) שמתחילה כשעלה משה למרום לקבל את התורה וליתנה לישראל באו המלאכים לפני הקב"ה בטענות ע"ז, ורק אחר שהחזיר להם משה תשובה על טענתם הודו לו והסכימו, אך מהיכי תיתי לומר שהם אף 'ששו' בקבלת התורה לישראל.

ולפי הנ"ל י"ל שעיקר טענתם של המלאכים לא היה על קבלת התורה של ישראל ביום ו' סיון שפסקה זוהמתן שזה ודאי ידעו המלאכים שאין להם שייכות לזה, ורק ישראל שהם בעלי גוף שייך בהם זיכוך החומר, אלא טענתם היה על המתן תורה ביום ז' סיון שניתן להם כח חידוש והבנת התורה, ומעתה מובן שפיר שהעליונים ששו בקבלת תורה הכתובה מסיני היינו בקבלת גוף התורה הכתובה שניתנה ביום ו' סיון בעמדם על הר סיני שפסקה אז זוהמתן.

קרבנות שתי הלחם ומוסף

ועפ"י כל האמור יתבאר ענין שני סדרי הקרבנות שמקריבין בבית המקדש בחג השבועות, סדר האחד הנאמר בפרשת אמור, והוא הקרבנות הבאים על שתי הלחם - פר שני אילים ושבעה כבשים לעולה ושעיר לחטאת, וסדר השני הנאמר בפרשת פנחס והוא קרבן מוסף הכולל שני פרים איל ושבעה כבשים לעולה ושעיר לחטאת [ונתבאר כל זמן בסוגית הגמ' מנחות מהב].

דהנה סוד ענין שתי הלחם כידוע מורה על הזיכוך ממדרגת בהמה בעת יציאת מצרים שמקריבין אז העומר משעורים שהוא מאכל בהמה ובשבועות כבר באים למדרגת אדם ולכן מקריבין בו שתי הלחם מחטה שזה מאכל אדם.

וממילא מובן ששני סדרי הקרבנות הם כנגד שני חלקי המתן תורה שנתבאר, שקרבנות שתי הלחם אשר ענינם הזיכוך באים על בחי' קבלת התורה מצד ישראל שפסקה זוהמתן, ואילו קרבנות המוסף אשר ענינם על הארת החג היורדת מלמעלה זה בא כנגד המתן תורה מצד קודשא בריך הוא.

ובזה יש לפרש עוד מה שאמרו בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) 'בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא אמר להן הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם', ובזה"ק ברעיא מהימנא (ח"ג צחב) איתא דבחוה השבועות יש בו ביטול יצר הרע, וע"כ לא כתיב ביה חטאת, וצריך ביאור דאמנם בשעיר של מוסף לא כתיב חטאת אך בשעיר של שתי הלחם כתיב ביה חטאת.

ואולם לפי מה שנתבאר יש לומר להשעיר של שתי לחם הבא על זיכוכם בקבלת התורה שפסקה זוהמתן בזה כתיב חטאת להורות על ניקוי הזוהמא, משא"כ השעיר של מוסף הבא על מתן תורה באתערותא דלעילא זה בבחי' העליונה אחר שיש בו ביטול יצה"ר ולא שייך בו כבר חטא כלל.

בהר סיני שפסקה זוהמא וכו' דאף בלא קבלת התורה בפועל בזה לבד דיינו.

פסקה זוהמתן ונתינת הבנת התורה

וביתר ביאור דהנה עיקר התורה וקיום מצוותיה שייך להשיג לבד ע"י זיכוך גמור, וכמו שמצינו אצל האבות הקדושים שנעשו כליותיהם כשתי מעינות חכמה (עיין ב"ר סאא), וזה היה ביום החמישים מיום צאת בני ישראל ממצרים אחר ימי הספירה שנטהרו בהם כמו ספירת ז' נקיים כידוע מהזוה"ק (פר' אמור), שביום זה - יום ו' בסיון - השלימו אז זיכוך גופם [שהתחיל כבר בשעבוד מצרים] ופסקה זוהמתן, וממילא היו ראויים להשיג התורה, וזה נקרא קבלת התורה ע"י אתערותא דלתא.

אך ביום ז' בסיון נתחדש עוד ענין אחר והיה מתן תורה באתערותא דלעילא מאת השי"ת שירד על הר סיני, וזה היה בדרך נתינת המתחדשת לעולם באופן תמידי, ובזה ניתן הכח לחדש חידושים בתורה.

והתורה בבחי' נתינת הנ"ל נמסרה להם לישראל באמצעות משה רבינו וכמבואר בגמ' (נדרים לחא) שהתורה בפלפולה להבין דבר מתוך דבר לא ניתנה אלא למשה ולזרעו וכו' ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל.

וזה ענין שלשת ימי ההגבלה והפרישה שהי' קודם מתן תורה ששני ימים שאמר הקב"ה זה היה לצורך קבלת התורה ביום ו' סיון מצד כלל ישראל שתפסוק זוהמתן אשר ע"ז אמר הקב"ה מתחילה למשה רבינו "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה" (שמות ג"ב), וקרא לקבלת התורה בלשון 'תַּעֲבֹדוּן' שזה 'עבודה' של כלל ישראל להזדכך, ואילו יום אחד שהוסיף משה רבינו מדעתו (שבת פזא) זה היה לצורך מתן תורה ביום ז' סיון למסור להם כח חידוש והבנת התורה.

ואמנם חכמינו ז"ל שקראו לחג השבועות 'זמן מתן תורתנו' גילו לנו בזה עומק הצפון כאן דאף המתן תורה שהי' באתערותא דלעילא ביום ז' סיון עיקרו תלוי בקבלת התורה באתערותא דלתא שהיה ביום ו' סיון דפסקה זוהמתן שזה שורש הכל במה שישראל מכשירים ומכנינים עצמם להיות ראויים.

עליונים ששו' בקבלת התורה

ובזה יש לבאר לשון הפיוט למוסף חג השבועות 'עליונים ששו ותחתונים עלזו בקבלת תורה הכתובה מסיני' דלכאורה צריך ביאור הרי איתא

'זמן מתן תורתנו'

חכמינו ז"ל קבעו במטבע סדר התפילה הלשון 'יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו', וכבר האריכו בזה שהרי בפועל התורה ניתנה ביום ז' בסיון ולא בחג השבועות החל ביום ו' סיון.

והפשוט בזה שאמנם עיקר כונת 'זמן מתן תורתנו' האמור כאן מתייחס לדרגה וההשגה שזכו ישראל ביום זה בעמדם על הר סיני להיות מוכנים לקבל התורה ופסקה כבר זוהמתן (עיין שבת קמו,א).

התחדשות מתן תורה בכל יום

וביותר שהרי ענין קבלת התורה בפועל שהיה ביום ז' סיון זה אף אינו מתייחס לאותו היום דוקא אלא הוא מתחדש בכל יום ויום שהקב"ה משפיע עלינו ונותן לנו את תורתו וכמטבע הברכה 'נותן התורה' בלשון הווה, וכבר אמרו חז"ל 'שהיה דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו' (רש"י שמות יט,א).

וכך כתב בנפש החיים (שער ד' פ"ד) 'ובכל עת שהאדם עוסק ומתדבק בה כראוי הדברים שמחים כנתינתן מסיני, כמ"ש בזוהר (ר"פ חקת) ר"י פתח זאת התורה כו' תא חזי מלין דאורייתא קדישין אינון עלאין אינון מתיקין אינון כמה דכתיב (תהלים יט,א) הַנְּחִמְדִּים מִזֶּה כו', מאן דאשתדל באורייתא כאלו קאים כל יומא על טורא דסיני לקבל אורייתא הה"ד היום הָזֶה נְהִייתָ לָעָם [בא] וראה דברי התורה קדושים הם, עליונים הם, מתוקים הם, כמו שכתוב הַנְּחִמְדִּים מִזֶּה וכו' העוסק בתורה כאילו עומד כל יום על הר סיני לקבל התורה, וזה שכתוב הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לָעָם'.

וכן מבואר במשנה (אבות גח), 'כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק וְשָׁמַר לֹךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאָה עֵינֶיךָ', וצריך להבין הרי הכתוב שם מדבר על מעמד הר סיני [וכמ"ש הרמב"ן שם שנאמר בזה מצות זכירת מעמד הר סיני מהי"ת, וכ"כ בהשמשות לאוין על ספר המצוות להרמב"ם מצוה ב'] ואיך שייך ללמוד מזה על שכחת תלמודו, אלא מוכח כי לימוד התורה בכל עת הרי הוא כמעמד הר סיני.

ובכל יקר (ויקרא כג,טז) כתב ליישב בזה מה שהקשו המפרשים מדוע באמת לא נזכר בתורה שחג השבועות הוא יום מתן תורה, וכתב הטעם שלא רצה ה' להגביל יום ידוע למתן תורה לפי שצריך האדם שיהי' דומה לו בכל יום ויום מימות השנה כאילו באותו יום קיבלה מהר סיני וכו', עיין שם. ובהכרח צריך לומר דמה שקראו חכמים לחג השבועות 'זמן מתן תורתנו' זה מצד המדרגה שפסקה זוהמתן.

וכבר נודע לפרש בזה מה שאומרים בהגדה של פסח 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו' שהכונה בזה למדרגה הנ"ל שזכינו

1. מתוך מאמרים שנמסרו במשך השנים.

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה ה"דרכי שמואל" זיע"א

קטעים מתוך פרק שלוש ושש מתוך הספר 'רבי שמואל' באנגלית מתורגם ומעובד למערכת 'רוממות'

אותו רבי שמואל באותה שכונה ירושלמית עתיקת יומין של נעוריו, שלמד בליל חורף ארוך אחד לאחר קודמו - אך כעת עשה זאת כגדול נכבד בתורה, היושב בבית המדרש עם תלמידים צעירים ממנו בשלושים-ארבעים שנה.

רבינו היה מתענג לשבת על ספסל לימודים אחד עם המתמידים הצעירים הללו, לשאוב כוח והשראה מהמסע הלילי שלהם בחקר מכמני התורה. פעם, בחור בן שמונה עשרה, שזה עתה הגיע לישיבה, והצטרף לקבוצת הלימודים בשעות הלילה המאוחרות, משך את תשומת לבו של רבינו...

כעבור כמה לילות ניגש אליו רבינו, הוא הכניס את ידו לכיס החליפה שלו, הוציא ממכת, פתח את הארזיה והושיט את הממתק לצעיר, כשהוא אומר בחיוך, 'מתנה ללומדים בבית ה' בלילות!' - בשמחה מסוימת בה שהה רבינו כמה שעות קודם לכן, הוא לקח את הממתק כשהוא חושב על הבחור הזה, ונשא אותו איתו עד שנתן לו אותו מאוחר יותר באותו לילה.

לרופא שיניים, שם היה רבינו אמור לעבור טיפול רציני בפה. רבינו כבר ישב על כיסא רופא השיניים, אולם, כשהתברר שמאחר שלקח מדלל דם קומדין בשל הבעיה בלב, אי אפשר היה לתת לו זריקת הרדמה.

"הרופא אמר שהוא לא יכול להמשיך בטיפול שורש בלי משכך כאבים, אבל ראש הישיבה אמר: 'אתה יודע מה? תתחיל את הטיפול, ואני אחשוב על משהו, ואם ארגיש כאב, תפסיק'. הרופא לא הסכים לכך והם התווכחו, אבל לבסוף הרופא השתכנע והתחיל בטיפול, וראש הישיבה ישב שקוע במחשבות על סוגיית מסוימת. לאחר זמן מה הרים ראש הישיבה את מבטו ואמר, 'נו, מתי מתחילים את הטיפול? הרופא נדהם, 'טיפול השורש כבר נגמר', אמר."

הערה כללית של רבינו פתחה צוהר לעיסוק הבלתי פוסק שלו בתורה. ערב אחד עזב את הישיבה עם שורה של שמחות שבהן היה צריך להשתתף, אבל לאחר שיצא מהשמחה הראשונה, שינה את הכיוון ואמר לנהג שלו להחזירו לשערי חסד. כשהנהג שאל למה שינה את דעתו, הוא אמר בפשטות, "אם יעברו עשר דקות בלי תורה, זה הזמן לחזור וללמוד". עבור רבינו עשר דקות היו אוצר של הזדמנויות.

הוא סיפר לא פעם סיפור על הגה"ק רבי נחום שאדיקר זי"ע, שהיה ידוע שצם בקביעות משבת לשבת, בילה את ימיו כשהוא שקוע עמוק בלימוד ושרר את הצום רק בערבים. אולם ביום חמישי אחד אחר הצהריים הוא ביקש במפתיע מבנו הגה"צ רבי זלמן להביא לו משהו לאכול.

בנו תהה: לאחר שצם עד עכשיו כל השבוע, מדוע הוא מוותר כעת? רבי נחום הסביר כי הוא מתקשה להבין תוספות, וסבר כי הרעב מסיח את דעתו. "אפילו כשאני לקראת סיום צום של שבוע", אמר רבי נחום, "אין לי ספק שכדאי לוותר על הכל כדי להיות מסוגל להבין סוף סוף מה שאומר תוספות..."

כאשר השתתף רבינו בחתונה של תלמיד, הוא התייחס לכך כאל שמחה אישית באמת, ונשאר עד הסוף. הוא רקד בשמחה עוד ועוד, ולא רק במרכז המעגל עם החתן, אלא עם כל מי ששילב אתו זרועות. אולם רוב הזמן בחתונה בילה בכתובה במחברות חידושי תורה שהביא עמו, ובשנים מאוחרות יותר למד מגמרא קטנה שהביא.

במהלך השמחה הוא היה קורא לבחורים - לפעמים אפילו כשרקדו במרץ - כדי לשאול אותם מה הם חושבים על סברא מסוימת, או כדי לשתף אותם בקושיה מסובכת. המסר שהעביר היה ברור: מחשבה בלימוד בתוך אווירה המסיחה את הדעת של חתונה לא הייתה צו השעה רק בשבילי; זה מה שנדרש מכל בן תורה לעשות. התורה היא הדבר קבוע בחייו - העיקר - וכל השאר הוא טפל.

בחתונה של הגאון רבי יוסף פטרון שליט"א הכתובה כבר נחתמה והחופה עמדה מוכנה. החתן עמד ללכת ל'באדעק', ובדיוק אז לקח אותו רבו הצידה. הוא שלף נייר עם תרישים ידני המתאר משהו במשנה באהלות, ופתח בדיון על הנושא. רבי יוסף אומר: "חשבתי לעצמי, 'כעת, רגעים ספורים לפני החופה שלי? מה רוצה ממני הרבי' שלי? וזה אפילו לא היה משהו בלומדס', אלא רק עניין של פשט במשנה. אבל זה היה ראש הישיבה. התורה היא החיים האמיתיים, החיים עצמם. וזה מה שרצה שאדע - לא כדיבור גבוהה גבוהה, אלא באמת."

תלמידו הגאון רבי אליהו ויינר שליט"א שאל אותו פעם, "הראש הישיבה מעודד אותנו תמיד להרגיל את עצמנו לחשוב תמיד בלימוד, ללא הפרעה, מבלי להתפאר בעובדה שאנחנו עושים זאת. מדוע, אם כן, הוא יושב ולומד מגמרא בשמחות ובאירועים אחרים?" רבינו ענה שהסחות הדעת הרבות בשמחה מקשות על החשיבה בלימוד ללא ספר, וגם שכשגמרא פתוחה לפניו, אנשים נוטים להפריע לו פחות.

כשמרן רבינו הרב אלישיב היה כבר מעל מאה שנים, אמר לו רבינו שהגה"מ שפירא נהג לומר: "קריאת פרק קי"ט בתהילים היא סגולה לזכור את תלמודו", והיה מוסיף, "אבל רק הוא הוא לומד..."

הרב אלישיב בירר מיד האם הוא יודע מה המקור לסגולה זו. כשרבינו חזר לישיבה באותו יום הוא הליהב את תלמידיו, "תארו לעצמכם!

כאשר החל רבינו לסבול מבעיות בלב, רופאיו עמדו על כך שינוח בלילה באופן קבוע - ובמיטתו, ולא על הספסל האחורי בבית המדרש. תלמידו הרה"ג רבי אליהו אידלמן שליט"א, אשר הוא זה ששימשו באותה תקופה, מתאר מה קרה: הוא היה לומד עד שלוש לפנות בוקר, ואז הייתי מלווה אותו הביתה. כשהגענו לשם אמר, 'נו, אולי נשתה משהו'. הייתי מביא לו שתיה, והוא היה יושב ללמוד באומרו, 'אתה יכול ללכת!'

"ישנתי בפנימיה ממש מעל דירתו, ושמעתי אותו ממשיך ללמוד. אז מתי בדיוק היתה אותה מנוחה שבשלה הלך הביתה, אני לא יודע. ובבוקר, כשבאתי לדירה לפני התפילה, הוא בדרך כלל כבר התכוון ללכת לישיבה."

בניו של אחיו הגאון רבי ברוך זצ"ל זוכרים איך שרבינו היה מגיע בקביעות לארוחת בוקר בימי ראשון בבוקר עם אביו הגדול זצ"ל ואחיו הגר"ב זצ"ל, כשהוא נושא את שטריימל השבת שלו. הבנים לא הבינו למה, עד שהתברר להם שדודם היה נשאר בישיבה במוצאי שבת ולומד כל הלילה, ולכן לא היה לו פנאי להחליף את בגדי השבת.

הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ג הי"ג) כותב, שאדם שרוצה לזכות ל"כתר תורה", "יזהר שלא לבזבז אפילו אחד מהם (לילות) בשנה, אכילה ובדברים בטלים, אלא לנצל כל לילה ללימוד תורה". השטריימל של שבת היה ה'כתר תורה' של רבינו.

אבל לאותם מוצאי שבתות קדמה לעתים קרובות שבת שלמה שבה לא טעם רבינו טעם שינה. תלמידו הגאון רבי דוד כהן שליט"א, רב בצפת, היה בליל שבת בביתם של משפחת איוערבאך ברחוב גשר החיים. לאחר הסעודה איחל ראש הישיבה לר' דוד שבת שלום והציע לו ללכת לישון. הוא עשה זאת, והשאיר את רבינו ליד שולחן האוכל כשהוא לומד 'ספרא דצניעותא' עם פירוש הגר"א.

לאחר שעה במיטה דוד התעורר. השעה הייתה 11 בלילה, ובאותה שעה הבית היה חשוך לגמרי, מלבד אור סוללה זעיר גבוה על קיר הסלון. דוד גישש את דרכו עד שהגיע לסלון, שם קידם אותו מחזה מרתק. רבינו עמד על כיסא, שקוע לגמרי בספר שהחזיק מול האור הזעיר שעל הקיר.

דוד חזר לישון רק כדי להתעורר שלוש שעות מאוחר יותר, בשעה 2 בלילה, וכשנכנס לסלון הוא מצא את רבינו כשהוא עדיין עומד באותה תנוחה על הכיסא כשהספר בידו, לומד לאורה הקלוש של הנורה הקטנה. המחזה חזר על עצמו גם בשלוש בלילה, ואז לא הצליח דוד לנתק את עצמו משם. הוא נשאר ער עד הבוקר, מוקסם ממראהו של רבינו על הכיסא, כשהוא מתעלם מהכל חוץ מאותיות רש"י הזעירות בפירוש הגאון על 'ספרא דצניעותא'.

התמדתו של רבינו הייתה גילוי של דביקות בה', שאינה כפופה למגבלות הזמן והמקום. גם ללא ספר פתוח לפניו ובלי קשר למקום שבו הוא נמצא ומה הוא עשוי לעשות כרגע, המשיך מוחו להגות בעומקה של סוגיית מורכבת זו או אחרת. כאשר ישב עם אדם שבא לבקש עצה, רבינו היה שקוע בו זמנית במחשבות תורניות. לאורח לא היה מושג על כך, אבל תלמידיו הקרובים הצליחו להבחין בזאת.

"ר' שמואל אמר לי", אומר מקורבו הרה"ג רבי דוד סגל שליט"א, "שהרב שך אמר לו שאף פעם לא הפסיק לחשוב בלימוד כשידבר עם אנשים, אם דיברו על דברים הקשורים ל'כבוד שמים', כעת, איננו יודעים כיצד הגדיר זאת הרב שך, אך ברור שהיו שיחות שהוא לא החשיב כ'כבוד שמים', שבמהלכן דעתו המשיכה להתרכז בתורה. וכך בדיוק היה ר' שמואל. בכל אינספור הנסיעות והפגישות שלי ועיסוקים אחרים עם ר' שמואל במשך עשרות שנים, מעולם לא ראיתי אותו מסיח דעתו מלימודו."

ר' דוד מוסיף כי במשך השנים שלמד בפוניבז', כשבחורים באו לרב שך לפני יום כיפור לקבל ברכה, "היה שואל אותנו שאלה קשה בלימוד ואומר, 'אני רוצה לקבל תשובה מיד לאחר יום כיפור'. היה זה מסר שעיסוק בלימוד חל אפילו ביום כיפור."

הגאון רבי יוסף פטרון שליט"א ליווה את אביו-רבו

בזה אחר זה היו הבחורים פורשים לשנת הלילה, אבל רבינו היה ממשיך ללמוד עד שתש כוחו. אחר כך הוא היה ממשיך על הספסל הסמוך לשינה של כמה דקות, שתחשוף את כוחו לשעות הבאות של לימוד.

כשהרגיש שהוא קרוב לתשישות, היה נוקט בתחבולות שונות כדי להמנע משינה. הוא היה צועד הלך ושוב לאורכו של בית המדרש, מסתובב בין השולחנות כדי לאסוף ולסדר את הספרים, או יוצא לכיור שמחוץ לבית המדרש כדי לשטוף את פניו במי הקרח שבברז. במאמץ אחרון להתגבר על עייפות גדולה, היה משתרע על ספסל, מחזיק את הגמרא שלו למעלה כדי להמשיך ללמוד. אנשים שהיו צריכים להתייעץ עם רבינו על עניינים אישיים או קהילתיים דחופים יכלו למצוא אותו בבית המדרש בישיבה באמצע הלילה, וכאשר הגיעו, מצאו אותו לא פעם בדיוק באותה תנוחה.

מרן הגאון רבי אליקים שליזינגר שליט"א זקן ראש הישיבות של יהדות אירופה, נזכר בתקופה בה הייתה מחלוקת בלונדון שהיתה קשורה בתלמיד לשעבר ב'מעלות התורה'. רבינו השקיע מאמצים רבים ביישוב הסכסוך ולאורך כל הסאגה הארוכה נזקק הרב שליזינגר לשוחח אתו בטלפון. "הייתי מתקשר אליו בכל שעות היום והלילה, ובכל פעם שהגעתי אליו, היה מישהו צריך להיכנס לבית המדרש של הישיבה ולהוציא אותו משם - כשהוא מנתק אותו, כביכול ממקור חייו..."

"מחזה מעורר חרדת קודש התרחש מדי לילה", נזכר תלמיד אחר, "בו היה רבינו נלחם בשר השינה, משל בא לגנוב ממנו את עצם חייו. אבות היו מביאים את ילדיהם לראות את ראש הישיבה לומד, לחזות במראה שאין בכוח מילים לתאר. כל לילה התנהל קרב חדש כל הלילה."

ואז, כשהופיעו הקרנים הראשונות של אור הבוקר היה נכנס מישוה מהמשכמים קום לבית המדרש, ורבינו היה סדר אלו, ושומע ממנו את אלוני נשמה ושאר ברכות השחר כדי לצאת ידי חובה.

וכך התחיל יום חדש של רבינו בעבודת בוראו. הוא היה הולך למקוה ואז הכין את עצמו לתפילה, לפני שעשה את הסיבוב בפנימיה של הישיבה כשהוא עטור בטלית ותפילין כדי להעיר את הבחורים לתפילת שחרית. יום ארוך מלא בסדרים ובשיעורים היה לפניו, אבל סדר הבוקר הנמרץ של רבינו לא רמז לכך שהוא לא ישן כל הלילה.

היו לילות שבהם היה הולך לישון אחרי עלות השחר וחזר לישיבה לשחרית. פעם, כששהה בדירת נופש בבין הזמנים, תלמיד שהיה אתו התעורר בבוקר וגילה שראש הישיבה התפלל שחרית מוקדם מהרגיל. רבינו הסביר, "למדתי עד 5 בבוקר ואז חשבתי שאנינו קצת. אבל בדיוק אז ראיתי שבעל הדירה שאנחנו שוכרים כבר קם. אם היה רואה אותי הולך לישון עכשיו, אולי לא היה מבין שאקום בעוד שעה או שתיים. זה יכול היה להיות חילול השם, אז החלטתי להתפלל בנץ."

אבל היו תקופות, במיוחד בשנים לאחר פטירתה של הרבנית, שבהן לא נח אפילו בשעות המנוחה המעטות הללו. תלמידו הגאון רבי יצחק בוכהלטר שליט"א מספר:

"את העמלות של ר' שמואל בלימוד לא היה ניתן להבין. הוא היה בישיבה בחלק מסדר הבוקר, אך בדרך כלל לא בסדר שני, ואז היה חוזר לישיבה לסדר שלישי. הוא היה יושב על ספסל בירכתי בית המדרש ולומד כל הלילה - כל לילה, בכל ימות השבוע."

"מתי ישן? הבחור שהיה המשמש האישי שלו היה התברואה שלי, וכששאלתי אותו, הוא אמר שהפעם היחידה שבה ראש הישיבה נכנס למיטה היה בליל שבת. אם לא, הוא עשוי היה להירדם על הספסל לזמן מה, ואז להתעורר ולהמשיך ללמוד. אני זוכר שפעם הייתי בבית המדרש בשלוש לפנות בוקר בערך, כאשר ראש הישיבה, שלמד בעמידה כדי להתגבר על השינה, נרדם בעמידה. רק כשכמעט נפל הוא התעורר."

"לא פעם אמר, שיעקב אבינו היה עמוד התורה לא בגלל שהיה המחמד הגדול ביותר, וגם לא בגלל שהיה הלומד הגדול ביותר - אלא בגלל שהיה העמל הגדול ביותר בתורה, שלמד ארבע עשרה שנים בישיבת עבר מבלי לשכב לישון. וכאן היה מישוה בשנות השישים לחייו, שלא שכב במיטה כל השבוע. קשה לאמוד את השפעת המראה של עמלות התורה בזמן אמת על בחור."

ראש ישיבת כנסת יצחק-חזרה הגאון הגדול רבי יהושע ארנברג שליט"א אמר בסיום השי"ס שנלמד לעילוי נשמתו, כי רבינו גילם בדמותו את אותו 'שבת לוי' שאין להם חוץ מתורה כלום, וכך אמר: בקיש הנפטר הגדול שלא להספיד, אבל וודאי שאפשר ללמוד ממנו. היום כבר כל ילד בישיב"ק מנהל את מערכות ישראל, כ"ש בישיבה גדולה, השקפה ומערכות... היהודי הזה עד לפני עשר וחמש עשרה שנה לא ידע מימינו ומשמאלו! לא רק שלא התעסק, לא ידע על זה בכלל!

אני זוכר בעת שישבנו פעם הוא סיפר לי שהוא קיבל על עצמו להתעסק בצרכי ציבור ואמר לי שחבל שלא קיבל בשבועה כי "אח" הכריזו אותו, אחרי שנים של עמל, - זה שבת לוי. זה נקרא שאדם התעלה מעל הטבע, אבל אם אדם אומר לעצמו "אני גם רוצה לדעת מה קורה..." אני צריך להביע דעותי וכו' - לא זה השבת לוי. שבת לוי זה בבחינה של אני קל ש-ד, בבחינת גבורות הטבע, אבל בתנאי שהיחיד מתעלה מהטבע, שבאמת דבק מחשבתו בו ית' ואין לו שום דבר אחר.

כן הוא היה, זו מה שהיה אצלו וזה מה שראינו אצלו עשרות שנים, לא לדעת שום דבר חוץ מתורה, כל כולו להיות מוקדש לתורה ולהיות שקוע בעמל התורה, ואח"כ הכריזו אותו לעסוק בצרכי ציבור וכו' הוא זכה, אבל אדם שבצעירותו מחפש עוד דברים חוץ מתורה ועבודה, זה לא שבת לוי.

וכה אמר תלמידו הגאון רבי מנחם חסידה שליט"א מר"י עטרת שלמה: "עיקר גודלו ותוקפו של מורנו זצ"ל היה בעמל התורה, וזה היה הצד המרכזי שעליו נסב כל ימי חייו, והיה זה באופן מופלא והיה בזה מיוחד הדור ממנו ואיני מתכוון במספר השעות שלמד, אשר גם בזה היה מיוחד ממנו שנידע הרבה לילות לא נתן שינה לעיניו והיה טרוד בלימוד הסוגיות, אלא עיקר היותו מופלא הוא בעמל ויגיעה מרובה בהבנת הסוגיא וחישובה, ובעיקר לרדת לעומק הדברים, והנה מצוי באותם שחונם הבורא יתברך בכשרונות מיוחדים שישתכחו על כשרונותיהם, וכך יהיו עיקר דבריהם מבריקים ומפולפלים, ואילו אצלו עם זה שהיה בגדר ילד ממשי, [וגם ניהון בויכוח מיוחד כמו שאמר לי פעם שעד גיל חמישי לא ידע מה זה שכה, ולכן לא כתב כ"כ] אך לא נסמך על כשרונותיו, אלא עמל, ועמל, לרדת לעומק הדברים, ואם כי ראוי בדברים גם מאומה כשרונות, אך עיקר הדברים היו תמיד הבנת והגדרת הדברים, והיה ניכר שהגיעו מתוך עמל ויגיעה רבה, ועל זה ממש מסר נפשו".

"בתקופת הפריאת דיקס היה הכי קל לדבר עמו בלימוד, שהיה קשה לו ללמוד לבד, והדיבור הקל על יסוריו..."

בחודשים האחרונים כאשר גופו של רבינו הגדול זצוק"ל היה מלווה בייסורים קשים ומרים, מסר נפשו להמשיך ולשקוד בתורה בתוך חוליו. תלמידו חביבו הרה"ג רבי בצלאל השלר שליט"א סיפר על אותם ימים נוראים "בזמן האחרון, כאשר היה שרוי בייסורים נוראיים והיה קשה של יסורים היה מפסיק בלימודו, וכשהיה ההקף חזר ללמוד עוד כמה דקות, עוד כמה שורות, עוד קושיא, באחד הימים הגעתי לביתו ואמר לי שהוא שרוי בכאבים כבר כמה ימים, אחרי כשעתיים החליט הרב פירר שצריך ללכת לבית החולים לבדיקות, אז שאל אותי ראש הישיבה זצ"ל "מהי הית צריך ללכת, בא נלמד עוד עשר דקות עד חמ"ש שהיית אמור ללכת", מבהיל ונורא! רק כשאמרתי לו שאצטרף אליו בדרך לבי"ח נמשך לדבר על מה שלמדנו הסכים לצאת לבית החולים".

"הפעם האחרונה בה למדתי עם ראש הישיבה זצ"ל הייתה בשבועיים לפני פטירתו, ראש הישיבה זצ"ל היה מסובל בייסורים נוראיים, הגעתי לביתו ואמר לי שאני אקרא את דברי הגמרא, למדנו את סוגיית "ממירין וחוזרין ממירין" במסכת תמורה דף ט', ראש הישיבה זצ"ל היה ניווה ומרוכז, לאחר חצי שעה אמר לי שהוא מתייסר והוא יוצא לנוח רבע שעה. כעבור רבע שעה הוא חזר, למדנו עוד קצת ולאחר כמה דקות הוא נעמד והרים את ידיו בפנים מיוסרות, כמעט בבכי, "אני כבר לא יכול ללמוד", ראש הישיבה זצ"ל הלך ושכב בחדר הסמוך, סגר את עיניו והיה נראה שהוא נח, תוך כדי מתייסר בייסורים נוראיים, חכיתי שיפתח את עיניו שראו שאוכל להיפרד ממנו לשלום, אחר כמה דקות פתח את עיניו, נפרדו לשלום והתחלתי ללכת, מיד שב וקרא לי ראש הישיבה זצ"ל, "תבאי טסנדר ליד, תקרא ואני שומע", כך, קראתי את המשך הגמ' בסוגיא, הוא שכב בייסורים ש"א"א לעמוד בהם, קראתי רש"י ואמרת פשט, ומיד פתח את עיניו ואמר לי מתוך ייסוריו הנוראיים שהפסד איננו נכון שהרי אינו מסתדר עם המשך הסוגיא. זה היה דם תלמודי שלו. בעמל רב טרחנו למצא פשט בדברי רש"י ולא עלתה בדיננו, אז אמר לי ראש הישיבה זצ"ל, "נמשך בפעם הבאה", ולדאבון לב נטרפה השעה..."

"באותו ערב, התארגנו לאחר הלימוד למעריב, ואחד המוקדמים שלא אותו "איך הראש ישיבה מרגיש", ראש הישיבה זצ"ל ענה לו בפנים מיוסרות, "תשאלו את ר' בצלאל, הוא יגיד לכם", והסביר את דבריו, "תשאלו אותו, לא למדנו היום כמו שצריך", "לא למדנו כמו שצריך" זה המשפט האחרון ששמעתי ממנו, משפט המלמד כי רמת הייסורים נקבעה לפי ההפרעה ללימוד, ומהו הוא היה מתייסר באופן נורא, זה חוליה האחרון ראש ישיבה זצ"ל לא הכיר מציאות שאינה להיות שקוע ועמל בתורה כל היום, הוא למד בכל מצב, גם במשפחה וגם בציבור, עד שהגיע למצב שחוליו הפריע לו ללמוד ומהו התייסר יותר מכל..."

מעשה נוסף המלמד על מידת שקיעותו של רבינו מרן זיע"א בתורה כשהוא שוכח כליל מהעולם הגשמי סיפר תלמידו חביבו הרה"ג רבי יהונתן הופמן שליט"א "אירע פעם כאשר שבר את היד, הגעתי ואמרת לי שבישיבה אמרו שרה"ג קיבל את השבר כי הרה"ג עלה על סולם, קרא ספר הרה"ג נפל כי הוא היה שקוע בלימוד. בהתחלה ענה לי שזה שקר גמור הגירסא ששמעתי, אבל אחר כך שיתף אותי כאב לבנו, וככה הוא אמר לי בשינוי פרטים: "עליתי על סטא קטן, ולא הגעתי לספר שרציתי... אז עליתי על סולם ושכחתי שעליתי על סולם, וירדתי כאילו זה כסא וכך נפלתי..."

כך גם העיד אחד מוותיקי בני הישיבה שבהיותו כבר שיבסר עסקו בהיכל הישיבה באחת הסוגיות החמורות בשי"ס, ובעודו משקיע את מחשבתו ועיונו להבין עד דק את כל סברות דברי רבותינו הראשונים בסוגיא, עד שמרוב מאמץ התעלף על מקומו בהיכל הישיבה... לאחר שהעירו אותו מעלפוננו המשיך ועיין בכל כוחו בסוגיא, וקיים בצעמו אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה.

תלמידו חביבו הרה"ג רבי יצחק ברונפמן שליט"א סיפר כי בשנים האחרונות רבינו זצוק"ל יותר שמר על עצמו, אולם בשנים הקודמות יותר, הוא היה מופקע לגמרי מעולם החומר, ראינו אותו הולך ברחוב ותולש עלים וענפים מעצים... מכניס עלים לפה... פעם הלך ופשוט תפס בשתי ידיו הקדושות איזה עץ ונשען עליו... והחליפה תמיד מאחורה כנודע, הכל בביטול החושים לגמרי.

הוא לא שמע ולא ראה ולא ידע מכל הסובב אותו, חושי הגשמיים התבטלו כל לא היו, מוחו, גופו ונפשו היו בהווית דאביו ורבה, לית דין רק נש.

רבינו הגדול זצוק"ל היה מגיע למסור את השיעור בישיבה, וכנודע כמעט עד אחרית ימיו, שבשקיעות ובמהלך הריחוק דאורייתא כפתורי החולצה היו נפתחים מכלי משים... ואיני יודע החורף שכפתורי החולצה היו מכופתרים כדבעי - אולם לא לחולצה אלא לסוודר אותו לבש רבינו...

הטיב להגדיר זאת תלמידו הרה"ג רבי יעקב ברונפמן שליט"א "פעמים רבות ראינו אותו בעייפות נורא, לאחר לילות ללא שינה וכדו', היה יכול להירדם באמצע הארוחה שארכה דקות ספורות בלבד, אולם בלימוד מעולם לא ראנו אותו נרדם, התורה הייתה נסובה בו ומעוררת אותו".

הגאון הגדול רבינו זצוק"ל אפרם שליט"א אמר בהספדו על רבינו: "הוא היה 'גלגל תורה', זה היה כל המדות שלו, והיה ניכר עליו בהילוך שלו ובדיבור שלו ובכל מה שעשה שהיה כולו תורה! הסיח דעת מן התורה, כמו שבמבואר בתוס' בסוטה דף כ"ה שיתלמיד חכם שתורתו אומנותו ניצול מן החטא, והקשו התוס' היאך ניצול מן החטא בזמן שאינו עוסק בתורה, ותיצו התוס' 'סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ונוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה'".

"כולם ידעו לאורך שנים שהוא ירא שמים גדול, וכל דבר אצלו היה עד הסוף, יגיע להבין התורה עד הסוף. כשהיינו שכנים הייתי רואה אותו בשעות הקטנות של הלילה יושב במרפסת ולומד בלי הפסק בהתמדה גדולה..."

גיסו הגאון רבי משה יעקב איזנברג שליט"א אמר בהספדו במקהלות עם: "נפלה עטרת ראשו, הייתה לו עטרה על הראש, לית מאן דפליג שהוא ראוי להיות 'עטרה', באמת היה גם בבחינת 'תכר' - תכשיט מעל הראש, מעל כולו הוא עמד, כך בדרא בדרגות כאלו גבוהים, אבל במקום גדלותו אתה מוצא ענוותנותו, אף פעם לא עמד מעליו, לא עמד מעל אדם תמיד עמד בגובה של כולם, הוא היה לכל אחד ואחד בבחינת 'עטרה'".

"הוא הקיף את כולנו והיה לנו לעטרה, הקיף אותנו בכבוד של תורה, תראו פלוגי שלמד תורה כמה גנים דרכו, אשרי מי שלמד תורה, איזה אבני חן ואבנים טובות ומרגליות, תכשיטים של זהב וכסף שזורים בעטרה שהייתה לנו, כמה הקיפה אותנו, כמה העטרה שמרה עליו, כמו העטרה הזאת אמרה לו אתם מובדלים ומופרשים, אתם לא כמו כולם, תשמרו על זה..."

"איזה עטרה בגובה ורוממות, אף פעם לא התנשא על אף אחד, גם במשפחה גם בסביבת הציבור שנשא בעול כל הכלל, אף פעם לא השתמש בכתרי, לא בכתר כהונה, לא בכתר תורה, ולא בכתר מלכות!"

"כולם במשפחה ראו את השקיעות שלו בלימוד התורה, שם ראו כמה העטרה מקיפה אותו. לפני שנים שאחזתי הרבנית הצדקנית להבחל"ח הייתה צריכה לנסוע למנוחה, לא הייתה צריכה למעט את מנוחתה ולחזור לבית משום שאכשר היא לא בבית אז הוא לא אוכל, לא שותה, ולא ישן! איזה קידוש ד' זה היה!"

"גם כאשר היה מקפיד להגיע למשפחות והשתתף כשורה בין שווים, והיה יושב עם בני המשפחה באותו שולחן, שומע כל אחד ומתעניין בכל אחד, כמה פעמים זה היה קורה שבאמצע השיח היה נזקק "אבל הרשבי"א נשאר תמוה..." ומיד תפס את עצמו וחזר לשיחה, וזה קרה לא פעם ולא פעמיים!"

לקראת היום הגדול אשר בו ניתן לנו תורה מסיני, אשרינו שזכינו לראות את ספר התורה אשר היה דבוק ברמ"ח איבריו ושס"ה גדיו בעיניה ועמלה של תורה וטבול במימי הדעת תמיד, והיה לאות ולמופת לדבקות אין קץ בתורה הק' בבחינת "תלמיד חכם שכל גופו אש".

ובפרט בימי ההכנה למתן תורה, וביום מתן תורה עצמו, אשר היה חדר לב יצא שום רגע נפיו מעסק התורה, דמוע תדמע עיניו בזכרונו את אותם רגעי הוד עם דמדומי חמה בצאת העצרת, כאשר במעונו של רבינו ברחוב הרב וסרמן היו מתקבצים ועולים בני הישיבה לה לשמוע ולעלו בשירה ובזמרה לכבוד שמחת מתן תורה, ובשירי בקשה ותחינה לנותן התורה שאיר עיניהם בתורה הק'.

בעומדינו בתוך השנה להעלות הענן, זאת נחמתינו בהעלאת זכורנו דמות ויקונו הטהורה המכרות קבל עם ועולם, כי כל העולם הזה אינו אלא הבל ושוא נתעה מבלעדי עסק ועמל התורה"ק.

הגאון הגדול רבי אליעזר דינר שליט"א סיפר כי "רבינו הגדול זצוק"ל היה עילוי עצום, בעל כשרון נפלא, אבל המעלה המיוחדת והגדולה שלו, שהוא לא סמך על הכשרונות שלו, הוא לא הסתפק בכוחות הטבעיים שניתנו לו מן השמים, אלא הוא עמל ויגע, בהתמדה עצומה, יומם ולילה לא ישובות, כל הזמן היה שקוע וטרוד בלימוד, היכן שפגשו אותו ראו שכל כולו תפוס בלימוד, בלי הפסק, בתמידות ורציפות נפלאה. וכל זה לא התחיל בשנים המבוגרות, אלא מנעוריו ממש".

"אני זכיתי להכיר אותו כבר לפני שישים שנה, בחודש כסלו תשכ"ה הגעתי לבני ברק לאחר החתונה, ולמדתי בבית פוניבז', ומרן רבינו מוה"ר זצוק"ל הציע לי ללמוד איתו בלילות בסדר שלישי, הוא היה אז כבן שמונה - עשרה בלבד, ואני הייתי כבר בן עשרים וחמש, קצת חששתי מזה, אך מרן הרב אמר לי "תדעך, הוא בעל כשרון גדול, עילוי גדול, כדאי לך ללמוד איתו".

"יו"כ במשך כמה וכמה שנים למדנו יחד בסדר שלישי, בלילי שבת, במוצאי שבת, בלילי הזמנים, לימודיו היה בעיקר במסכתות שאינם מסדר לימוד הישיבה, כגון שבת עירובין חולין נדה ועוד מסכתות רבות".

"זכורני שלפעמים נכנסנו יחד למרן הסטייפלר זיע"א, לדבר איתו בלימוד, וכן לקבל הדרכות ממנו בנוגע לאופן ודרך הלימוד".

"וכבר אז התפעלתי ממנו, למרות שהיה עילוי עצום, עם כח תפיסה נפלא, ועם כח זכרון עצום, אע"פ שיש קצת אפ"כ הוא לא הסתפק בכשרונותיו, הרי הוא היה יכול לנוח ובזמן קצר לתפוס את כל הסוגיא, אך הוא לא נח, אלא עמל ויגע בהתמדה עצומה, בשבירת כוחות הגוף, עם שאיפות עצומות להשיג עוד ועוד, לא להסתפק במסכתות הישיבתיות, אלא לדעת ולהשיג את כל השי"ס, ולצמוח תלמיד חכם גדול. וכל צורת הלימוד היתה בשקיעות עצומה, ומתוך ריחוק דאורייתא גדולה".

מודעת לכל עוצם שקיעותו הנוראה של רבינו הגדול זצוק"ל בתורה הק' בכל ימי חייו. כנער וכאיש שיבה, כאברך כולל וכראש ישיבה, וגם בעת אשר לקח את משא הציבור על כתפו, - כולם שווים לטובה בעמל ביגיעה ונטרודים לדעת סודה במיצי הכוחות.

הרה"ג רבי יגאל אשכנז שליט"א תלמיד מובהק לרבינו מיישיבת "כנסת אהרן" העיד: "אספר את שראו עיני, בסמוך לחזרו של ראש הישיבה זצ"ל בפנימיה היה טלפון ממנו הייתי מתקשר בשעות לילה מאוחרות להורי שבצרפת, תוך שאני משוחח בטלפון אני שומע קול חטטה עזה מחזרו של ראש הישיבה זצ"ל, ראש הישיבה זצ"ל נפל על מיטתו. שניות אחדות חלפה ואני שומע אותו נעמד ומסתובב בחדר, כשראשו שקוע בעומק הסוגיית. שוב חולפות דקות ושוב נופל רבינו על מיטתו וחוזר חלילה... הוא היה קורס על המיטה ואחרי חצי שעה מתעורר".

"יו הייתה דרכו, שקיעות ודבקות בתורה בלי מציצים. לעיתים, כשהיינו משוחחים עמו בלימוד היינו רואים אחרי זמן קצר כי הוא איננו איתנו, הוא שקוע בעולמו הפנימי אחוז בדברי הראשונים ואך גופו מונח בהיכל הישיבה..."

"כשראש הישיבה הגאון הגדול רבי אפרים זורייבין זצ"ל רצה לחזק את בני הישיבה בשקיעות בלימוד, רגיל היה לומר, 'הבאנו לכם מבני ברק דמות חיה של שקיעות בלימוד, אתם לא צריכים ספר מוסר, אתם לא צריכים דברי חיזוק בזה, תסתכלו עליו, תראו איך צריכים להיות כשעמלים בתורה באמת!'".

"בחדרו בבישיבה היה ארון ובו בקבוקי יין, בשעות לילה מאוחרות או שעות בוקר מוקדמות, כשהיה מבקש להניח את ראשו ולאגור כוחות ליום המחרת נאלץ היה ראש הישיבה זצ"ל לשנות כמות נכבדה של יין בשביל שיוכל להירדם. השקיעות בסוגיית לא נתנה לו מנוח ולא יכול היה לעצור את מרוצת מחשבותיו אלא בעזרת יין".

"ראש הישיבה זצ"ל היה מרבה בכתבית חידושים שהתחדשו לו בכל עת, הנייר הכסוף שבחבילות הסיגריות היו משמשים לו לדפים, ובכל פעם היה טורח לחפש עט, בעזרתו יוכל לעלות את חידושי עט הנייר המיוחד... לתמוך חשבת כי אני יקנה לו עט שהיה שלו, יחסוך לו הדבר זמן יקר בחיפוש אחר העטים. כך, באחד מנסיונות לבית הוריו בצרפת קנתה לראש הישיבה זצ"ל עט פרקר צרפתי מיוחד, ראש הישיבה זצ"ל קיבל את המתנה בחביבות רבה וכתב עמו את חידושו, עד שאחרי יומיים ראיתי אותו שוב מחפש עט במרץ רב..."

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

מה שיש בכוחות הקדושה יש לעומת זה בכוחות הטומאה. וכביכול יש בע"ז איזה בחינה של אלהים אחרים, ויכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. ועל ידי שראו את השור במרכבה זה גרם להם לטעות שיש לשור כח, [ואעפ"י שרק הערב רב חטא, עם ישראל היו שותפים גדולים בזה, ואפילו אהרן הכהן - "וַיִּבְרָךְ אֶתְּהָאָנָף ה'"].

למרות זאת, הקב"ה ברוב אהבתו וחמלתו נתן להם דגלים. וכמו שביאר הגר"א את מה שאומרים בברכת 'אהבה רבה': 'חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו', שזה קאי אחר חטא העגל, שצריך חמלה גדולה ויתירה שזה לשון מופלג מאוד, שלמרות שחטא חטא נורא כזה, מי"מ הקב"ה הביא לוחות שניות. כך גם הקב"ה ברוב חמלתו חמל עלינו ונתן לנו את הדגלים.

הכנה למתן תורה

אנחנו נמצאים בזמנים גדולים מאוד שכן מבואר בחז"ל עוד עה"פ (שם ב) "נִפְסְעוּ מִקְרִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי" שביאתם לסיני היתה בתשובה, שהימים הללו היו תחילת ימי ההכנה למתן תורה ממש. והענין של "הָיוּ בָנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אֲשֶׁה" (שם טו) זוהי הדרגה הפחותה, וכל אחד כפי דרגתו צריך להתכונן יותר - "קִדְשִׁים תִּהְיוּ".

וכמו שכתבו הגר"א וההפלאה (בהקדמה) שבשעת מתן תורה כל אחד זכה להשיג לפי הכנות, ולא רק במשה ואהרן והזקנים היו חילוקי מדרגות. וכבר אז נתקיים 'כל אחד נכוה מחופתו של חבירו' (ב"ב עה"א). וכמו שפירש הגר"א ש"פה שעה אחת בעוה"ז יותר מכל חיי העוה"ב (אבות ד,יז) נתקיים בשעת מתן תורה, ולכן היה שייך שם כל אחד נכוה.

והימים הללו נזכרים ונעשים, שהשפעות שהיו אז מתעוררים עכשיו, אבל היום כשהבסתר יכול להיות אדם שהוא עדיין במצרים כביכול... שהוא כלל לא התכונן, שאין היום את ההכנה עפ"י התורה כמו שהיה אז שלכל הפחות את ה"אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אֲשֶׁה" כל אחד קיים. וכך לכל הפחות היום צריך להיות הכנה משהו מצידו.

וצריך להתחזק ולהתכונן כראוי, ובפרט בשבת קודם מתן תורה שכל ההשפעות מגיעות מכוח השבת שהיא מקור הברכה, והכל מודים שבשבת ניתנה תורה (שבת פב,ב),⁵ שבשבת כל העולמות מתעלים.

ומזה שהיה צריך להוריד את התורה דוקא בשבת, שאז העולם בדרגה יותר גבוהה, רואים ששבת היא זמן שמסוגל לתורה, וצריכים להתחזק ולהתעורר בשבת קודש. וכל שבת צריכים להתעורר, אבל כמו שרואים בחז"ל שצריך לחפש דברים להתעורר 'כי מטי להאי קרא בכי' (יומא טב), שהם חיפשו במה להתעורר ולהתחזק, לכן בפרט בשבת זו שקודם מתן תורה צריך להתעורר שהימים נזכרים ונעשים.⁶

קבלת התורה כפי ההכנה

כאשר אנו נמצאים כבר ממש ערב היום הגדול - חג השבועות, באמת עכשיו זהו זמן של 'מעשים מרובים מחכמתו'. ובשביל ההכנה הראויה ניתנו לנו ימי הספירה, אך עכשיו כבר הגיע הזמן של ה'נעשה'.

ומאידך, הן שבת של 'הגבלה' היא, והיא יעקור מן הישיבה. היה זה ספק אמיתי, וראיתי את החורדה הגדולה של רבינו, שמא ח"ו האוירה בשבת תהיה של רפיון. תוך כדי דיבור, אדוני אומץ ואומרת, מן הסתם במחיצת אבי מורי שליט"א, שהוא תלמידו משכבר הימים, לא תהיה שום אורית רפיון חלילה... מה גם שאין מוהגנו להאריך שבת בסעודות וכו'. רבינו הכריע לחיוב, והגיע לשבות עמו בשבת קודש. במשך כל השבת היתה נראית חדרה מיוחדת על פני רבינו, מהולה בשמחה ובגיל. הוא איחר את ביאתו לסעודות בכדי להספיק עוד ועוד, ויחד עם זאת השרה עליצות ועיליות של מצוה. בתום השבת לחש' לי בסיפוק, וליישב את ליבי, אכן לא היתה שום ירידה במהלך השבת.

9. רבינו היה מוסיף כי כן כתב ה"חפץ חיים" על מה שאומרים 'כל מקדש שביעי כראוי לו' - 'כראוי לו' דייקא. שכל אחד כפי דרגתו, כך יש לו את השבת. וכן "שם" כל שומר שבת' הוא 'כראוי לו', והיוו לו רק מאיסורי תורה, אלא מכל דבר ששומר את השבת כפי מה שראוי לו. ובדאי שגם האנשים הפשוטים שרק פורשים ממלאכה בשבת, מתנווצץ עליהם אור השבת, אבל זה רק מוחזק... וזה בחינת המנוחה של השבת שהייתה במצרים, שמהם ביקש מפרעה שיהיה יום אחד בשבוע שישאיר יוחו בו ויחבר את יום השבת. והאור"ל קורא לשבת זו 'שבת פרעה', ששבת זו קיבלה מפרעה... אבל יש את 'שְׁבִיטִי תִשְׁמְרוּ' שזו שבת ה', ולא סתם שבת של מנוחה מהעבודה אלא שבת של הקב"ה. והתורה היא ניצחית, וגם לנו יש לבחור אז ח"ו שבת פרעה או שבת של הקב"ה. וכל אחד צריך לשמור את השבת 'כראוי לו'.

10. רבינו היה חוזר הרבה על כך שמתן תורה חוזר בכל שנה ושנה, ולכן עד היום אין מקיים דם בערב י"ט וכו', וצ"ח ת"ח אחד לדברי רבינו שלמה קלוגר שכתב להלכה שחממת כן ממתנים לקידוש לבנה למצואי חג השבועות, עיין בספרו 'הכנת שלמה' (ראו"ח סימן תכ"ט).

11. אך בכל אופן ביום חג השבועות היה מזרז ומעודד רבינו לאחר לימוד

נתאו לדגלים

איתא במדרש (רבה במדבר ב,ג, תנחומא במדבר יד): 'כיון שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות מלאכים, והיו עשוין דגלים דגלים, כיון שראו אותן ישראל שהיו עשוין דגלים התחילו מתאווים לדגלים אמרו ולואי שאנו נעשין דגלים כמותן אמר להם הקדוש ברוך הוא התאווים בדגלים חייכם הריני עושה משאלותיכם ימלא ה' כל משאלותיך, מיד הקדוש ברוך הוא הראה אהבתו לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאו'. ע"כ.

וביאור הענין מה שנתאו לדגלים, כי בעצם הדגלים זהו דבר ששייך למלאכים. ומשום שמלאכים הם "גִּבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרָו לְשִׁמְעָ בְּקוֹל דְּבָרָו" דהיינו, שאין להם בחירה וכל המהות שלהם הוא לעשות את ציווי ה'. ועם ישראל כבר גילו רז זה בשעה שאמרו בשעת מתן תורה "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", שאפילו הפילוסופים הכי גדולים חושבים שרק על ידי התבוננות אפשר להבין ולהשיג יותר. אך 'רז' זה רק המלאכים יודעים - שדוקא על ידי העשיה אפשר להשיג השגה רוחנית, שעל ידי קיום הציווי משתייכים להמצוה יותר ויותר, וכך דבקים בהקב"ה. והקב"ה שאל מי גילה רז זה לבני, שמלאכי השרת משתמשין בו.

וכיון שאצל מלאכים יש רק את הענין של קיום ציווי ה', משום כך רק אצל המלאכים שייך דגלים, שכל אחד מכיר את מקומו ויודע את התפקיד שלו, ולכל קבוצה יש את התפקיד שלה. וזהו 'דגל' שהכל דוגלים בדבר אחד, והכל מסודר על מקומו. אבל אדם שהוא בעל בחירה והוא יכול לעלות מעלה מעלה, או ח"ו להיפך לרדת עד שאול תחתית, אצלו אין סדר ולא שייך בו דגל.

אך עם ישראל נתאו לדגלים להיות כמלאכים, שכל אחד יהא מכיר את מקומו, ולכל שבט יהיה את המקום שלו, וכמו שכתב הגר"א שתפקיד הנביא היה להורות לכל אחד ואחד את דרכו בעבודתו יתברך לפי שורש נשמתו.⁷

'הראה אהבתו'

ונתרצה הקב"ה וירד עם דגלים כדי להראות את חיבתם של ישראל ששורשם הוא למעלה, שדגל הוא דרגת 'כתר' שנמצא מעל האדם, וכמו כתר ביחידים שמונה מעל האדם. ויש כתר שהוא 'כתר הולמו' (ע"ז מדא), שהוא מונח מעל הראש ומתאים לראש, ויש כתר של 'אבן שואבת' (שם) שהכתר לא מתאים לראש ועומדת לו מעליו, שהוא לא ראוי לכתר ממש, וכנשמה שהיא נמצאת מעל האדם, וכדברי הנפש החיים. ואמנם אצל משה ואצל אדם הראשון הנשמה היתה בתוכם, אבל בכל האנשים הנשמה נמצאת מעליהם. ובציבור הדגל הוא הכתר, שכאשר כל אחד מכיר את מקומו ונמצא בסדר נכון אז הדגל הוא כתר, שהוא נמצא מעליהם ויותר מזה, שהדגל הוא עומד גבוה, וכאשר כולם דוגלים בדבר אחד זה כתר. וכיון שישראל בשעת מתן תורה כשראו את הדגלים נתאו לכתר, הקב"ה נתן להם את הדגלים.

והקב"ה 'הראה אהבתו' כלשון המדרש, שהרי עם ישראל לא היו צריכים לזכות לזה, משום שעם ישראל בשעת מתן תורה זכו לדרגות גבוהות מאוד וגם זכו לראות מלאכים שלא כל אחד זוכה, וכמו שהארכנו בזה במקו"א שעם ישראל זכו לראות את המרכבה העליונה, ואת השור שבמרכבה, ודוקא ע"י חטא בחטא העגל, וכאילו גזלו את השור מהמרכבה לכוחות הטומאה שהרי "זֶה לְעִמָּת זֶה עֲשֶׂה הָאֱלֹקִים", שכל

חיפש למה כוונתו, ומצא כי ביפה עינים (שבת דף פ"א) דן בזה בדעת הירושלמי, וע"ע בפריקין דר"א (פמ"ה). וכאשר הראה זאת לרבינו הסכים לענין זה בביאור כוונתו.

6. רבינו היה מבאר יותר כי השבת היא ההכנה הגדולה ביותר לשבועות, עפ"י מה שכתב ה"חפץ חיים" שכאשר חל שבת בערב שבועות היו יותר 'תמימות', שכיון שהשבת היא קדושה יותר, אז נכנסים לשבועות מקדושה זו, ולכן היו יותר תמימות.

7. והוסף רבינו: וכמו שאנחנו מזכירים תמיד מוהחז"א שאמר שיש דברים שהוא מבין רק בשבת כמו הסוגיא 'לא חזרה שליחות אצל הבעל', ולכן אמרו בזוהר שתלמיד חכם בחינת שבת שאדם שכל השבוע דבוק בתורה ואינו מתעסק במלאכה ובנשמותיו חל שבת בערב שבועות הוא יותר קרוב להקב"ה, אבל דאי שגם אצל ת"ח שבת זה יותר משאר ימי השבוע, ועם הארץ כל השבוע טורד בכלי מלאכתו ובשבת כשהוא שובת ממלאכה אז יש לו קדושת השבת.

8. רבינו היה גליל לעורר על נוראות השבת שקודם מתן תורה, והיה חוזר ואומר כי עכשיו זהו זמן של 'מעשים מרובים מחכמתו', ואף שבשביל ההכנה הראויה ניתנו לנו ימי הספירה. אך עכשיו באמת זה לא זמן לדבר, וכבר צריך להיות למעשה, כבר הגיע הזמן של ה'נעשה'... והיה מביא את מאמר חז"ל (עובדא דר"ה ג,א) 'מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת' שאף שזה מדבר על כל השבחות, אך גם על המועדים דאיקרו שבת גם אלהים צריך להתכונן בדביו. והוסף רבינו שלכן באמת היו 'דולים' שבראש השנה לא היו מדברים, שכבר אין זה זמן של דיבורים אלא העיקר 'למעשה'. אבל גם כשמתאחר, תמיד אפשר להתחזק ולהתכונן למועדים... ויש בנותן טעם להביא את אשר שח הרה"ג רבי מנחם מנחם נובורוצקי שליט"א: לקראת יום נישואי התקיימו באסרו חג השבועות, ובאותה השנה יום מתן תורתנו חל ביום שני בשבת. התחבט רבינו רבות כדת מה לעשות בשבת הקריבה - שבת ה'אופיוף'. מחד גיסא, כיצד יוכל להיעדר מן השמחה של תלמיד,

1. ביאור הענין כי מהותו של מלאך היא קיום רצון ה' בשלמות, ואין לו שום פניה אחרת, ואין שם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, ואין להיכן לרדת ואין להיכן לעלות, ממילא שייך לקבוע לו מקום מסוים, וצורת עבודה מיוחדת, ואין יסטה הימנה וימין או שמאל. משא"כ אדם שכל מהותו הוא לבחור בין הטוב לבין הרע, אין שייך לקבוע לו סדר עבודה מיוחדת, שהרי זה תלוי בו, והוא בוחר לעצמו היאך יעבוד ובאיזה אופן.

2. והיוו שעם ישראל אחר שהקדימו נעשה לנשמתו, ועשו עצמם כמלאכים שכל מהותם לעשות ציווי ה', כביכול ללא בחירה, וכך להיות דבוקים בהקב"ה, ממילא גם שייך שיהיה להם דגלים וסדר עבודה מסוים לכל אחד, ולכן נתאו לדגלים. ובמקו"א אמר רבינו זי"ע"א שתפקיד האדם בעולמו לעשות את עצמו מוכרח לעשות ציווי ה' וכביכול להחזיר את החיבה להקב"ה, ואמ"ל.

3. במקו"א התבאר רבינו שדגלים הם ממידת 'תפארת' שהכל מסודר במקומו, וכפי שהעולם היה קודם החטא. ובמקו"א האריך לבאר בענין ה'תורה', שיש שני מיני תורה, יש תורה של קודם בריאת העולם, ויש תורה שלאחר בריאת העולם שאין קיום לבריאה, שמציאות העולם קיימת אבל אין את נשמת העולם, וכמו גוף בלי נשמה. והביא את דברי הגר"א שאחד הענינים של התורה הוא שאין סדר, שאין כל אחד מכיר את מקומו, ואין הבריאה יכולה להתקיים, והתיקון הוא שכל אחד יעבוד לנשמתו. ועם ישראל ב"כ נתאו למעלה הזאת שהכל על מקומו כסדר, ומשעת מתן תורה היה קיום לעולם שרק ע"י התורה יש סדר ש"א" על מקומו, מתי חסד ומתי גבורה, וזה מידת יעקב אבינו שהיה עמוד התורה, שהוא מידת 'תפארת' שילוב ומיזוג של חסד וגבורה, ואמ"ל.

4. אעפ"י שגם בדגלים היו יכולים לקחת זאת ח"ו לכוחות הטומאה. כבר הובא כאן בעבר כי במקו"א הזכיר רבינו שכל"ע בשבת ניתנה תורה לכל הפחות בבבלי... ותלמידו הגר"ר מרדכי יהושע קרויזר שליט"א

בה"דרכי שמואל זיע"א

ובאמת לכל אחד אחד ואחד יש שייכות לספירה, ולקבלת התורה, יש בכללות ויש בפרטות, כל אחד כפי מה שהכין את עצמו.

וכדברי הגר"א שבזמן מתן תורה כשהיה מחיצות למשה ולאחר, לכהנים ולישראלים, אזי גם בתוך מחיצת ישראל

היה לכל אחד אחד מחיצה לעצמו, כפי מה שהוא הכין את עצמו ממזמן יציאת מצרים. שכל דבר שהוא יותר בפנימיות, צריך להתכונן אליו יותר.

וישראל הכינו את עצמם למעמד הר סיני מ"ט יום, וחנו שם כאיש אחד בלב אחד. שאמנם זה פשוט, אבל זה עבודה רבה. ועיקר העבודה בזמן הזה הוא 'בלב אחד', ולכן תלמידי רבי עקיבא מתו בימים אלו שהיה חסר להם בדיבוק חברים. ואף שמייתם היתה כשבירת הלוחות הראשונות, מ"מ זה מה שקיים את התורה, וממילא היה חייב להיות שהם ימותו בגלל שהיה חסר להם ב'אֶחָד'.

וכתב המג"א (או"ח סימן ס) שבמה שאומרים 'ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבנו לשמך הגדול' צריך לכוין לזכור את מעמד הר סיני שאז נתקרבנו לקב"ה. ואיתא ב'פסיקתא דרב כהנא' שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא מקבל את התורה. ואנו רגילים לבאר, שכלל שהאדם מראה את עצמו שהוא יצא ממצרים, וזה באמת השיעור שבו הוא יצא ממצרים. וככל שהוא מראה את עצמו שהוא מקבל את התורה, כך הוא באמת מקבל את התורה...

התבוננות והתעוררות ליום הגדול

צריכים אנו להתבונן בקדושת היום ובשמחתו, וכמו שאנחנו חוזרים תמיד שבכל הזמנים הגדולים מתעוררים כל ההשפעות שהיו אז, שהימים נזכרים ונעשים. ואין זה סתם זכר למאורע שהיה אז.

והכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם' (פסחים סחב). צריכים לשמוח ביום הזה, אבל לא סתם שמחה מדברים חיצוניים, אלא שמחה שבאה מחמת ההשפעות הגדולים והקדושה שיש ביום הזה, וכמו שאומר הגר"א על מה שאמר חז"ל (שבת קיחא) 'כל המענג את השבת' שלא אמרו כל המתענג בשבת, והיינו שאין הכוונה לענג את עצמו אלא המענג את השבת.

וצריכים להתבונן עמוק עמוק, איך אנחנו נראים לפני שבועות ואיך נראה לאחר שבועות... לא להיות רק את הרגע, כלומר לא להיות כסיל. וכמו שכתב הרמב"ן (דברים כג, כג) עה"פ (קהלת ה, ג) 'כִּי אֵין חִפְץ בְּפִסְלִים' שאין הכוונה סתם כסיל שזה פשוט, אלא הכוונה שלפעמים האדם מתעורר לשפר מעשיו, אבל אין לו קיום אלא לשעתו, שלא מתבונן עמוק עמוק בליבו האם הקבלה שלו היא אמיתית. והרי צריכים להיות בזה חכם, וכבר כתוב בגמ' (תמיד לבא) 'איזהו חכם הרואה את הנולד', והיינו לראות איך הוא יראה בהמשך.

ובודאי שאסור לזלזל בכלום, וכל התעוררות ואפילו קטנה יש לה חשיבות, אבל עדיין זהו כסילות... וצריך קבלת עול תורה אמיתית בלב, שלא מספיק במוח, אלא צריך לב מבין, וכמו שכתוב 'וּלְקַבְּלוֹ בִּיָּין' וגם רבי עקיבא אמר על עצמו (מועד קטן כא, ב) 'תוֹרַת אֱלֹקֵינוּ בְּלִבּוֹ' (תהלים לו, לא) ולא אמר במוחו, אלא בליבו שהעיקר זה להכניס ללב 'וּלְקַבְּלוֹ בִּיָּין'.

ואיתא בירושלמי (ראש השנה ד, ח) 'אמר רב משרשיא בשם רב אידי בכל הקרבנות כתיב חטא ובעצרת אין כתיב חטא, אמר להם הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם'. מי שחושב שמספיק קצת התעוררות בשביל להיחשב 'כאילו לא חטאתם מעולם' זהו כסיל!

והא גופא אנו רואים מהירושלמי, עד כמה הקבלת עול תורה אינה פשוטה, ושצריך לקבל קבלה אמיתית שעל ידי כן כאילו לא חטאתם מעולם, ובחג השבועות צריך ללמוד כפי הכוח שיש לאדם, ואולי קצת יותר מכפי כוחו, ובודאי שאי אפשר לקפוץ מדרגות, ולכן צריכים לחשוב ולהתבונן איך לעלות מדרגה לדרגה.

'נעשה'!

ואיתא בדברי הגר"א שהביאור שמילות התפילה 'בעבור אבותינו שבטחו בך' זהו ממה שאמרו ישראל 'נעשה ונשמע'. שבאמת אין לנו שייכות באמת לכתב ה'נעשה' שעל ידו מגיעים ל'נשמע', ודרגה זו קיימת רק אצל המלאכים שהם 'גִּבְרֵי כֹחַ עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעָה פְּקוּל דְּבָרוֹ' (תהילים קג, כ), וכפי שהקב"ה אמר 'מי גילה רז זה לבני דבר שמלאכי השרת משתמשים בו' (שבת פחא).

אבל בשעת מתן תורה ישראל נתעלו ואמרו 'נעשה' שהוא העיקר, ואחרי ה'נעשה' יש את ה'נשמע'. ולכן אנו אומרים 'כן תחנונו ותלמדנו', שגם בזמן הזה אנו מבקשים שנוזכר להגיע לאותה דרגה גבוהה זו של אבותינו. ושבאמת נזכר לזה שהקב"ה ילמדנו את דברי התורה, משום שיש מתן תורה תמיד בכל יום.

והקב"ה יזכנו שבתפילות ובתורה של היום נשתייך קצת לשעה אחת שנתקיימה בזמן מתן תורה, וכמו שכתוב במדרש (תנא דבי אליהו רבה פכ"ה) 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי' ולכל הפחות שיגיעו קצת.

ועכשיו זהו זמן של 'נעשה', וכלשון ה'נפש החיים' (ש"ד פל"ג) נצטוונו באזהרה נוראה מפיו יתברך לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ והגית בו יומם ולילה. ופסוק זה נאמר ליהושע בן נון שעליו כבר נאמר שהוא 'נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵלֶּל', וק"ו שעלינו זו אזהרה נוראה...!

וצריך להזהר שזה לא יסאר התעוררות גרידא, וה'נעשה' לא יהיה רק לפני קבלת התורה, אלא יסאר בגדר 'נעשה' גם לאחר קבלת התורה...! שפעמים שהתעוררות זה מתנה מלמעלה ולא ממעשה האדם, ולכן צריך לשמור את ההתעוררות הזו. ושכל אחד יקבל אפילו דבר קטן לפי כוחו, ואפילו קצת יותר מכוחו ביום הגדול הזה.

וצריך לזכור כי אף שעכשיו הכל נראה בסדר, אבל החכמה היא איך נראה המוצאי שבת, מוצאי יום הכפורים, מוצאי שבועות, וכל אחד יודע בעצמו איך זה נראה... אך צריך להיות 'קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יָפֶסֶק' שלא יפסק קבלת התורה! ושהכל יקויים ל'מעשה', באהבה וביראה ובשמחה, לטוב לנו כל הימים, כי זה כל האדם, זה הכל!

וצריך לזכור כי אף שעכשיו הכל נראה בסדר, אבל החכמה היא איך נראה המוצאי שבת, מוצאי יום הכפורים, מוצאי שבועות, וכל אחד יודע בעצמו איך זה נראה... אך צריך להיות 'קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יָפֶסֶק' שלא יפסק קבלת התורה! ושהכל יקויים ל'מעשה', באהבה וביראה ובשמחה, לטוב לנו כל הימים, כי זה כל האדם, זה הכל!

מחז"ל שנון לו שלא התפלה! מי ביקש שיהיה כן, וזה הוא עשן לו הכל למישרו כהתפלה! כי באמת לפעמים הפילה של אחר כך מגולה על הכל למפרע... וחסידים הראשונים היו שהיו שעה אחת אחר תפילתם (ברכות לב) בשביל להמשיך את התפילה אחר כך, ולא להפסיק מיד אלא אדרבה להמשיכה לשאר היום.

14. כמה פעמים הזכיר רבינו: לומדים כאן ב'שבעה שבועות' שצריך את ה'רציפות'! וצריך שיהיה רציפות גם בימי שיש ושבתי, כיון שבלי זה אין כמעט סיכוי להצלחה, וגם אחרי זה צריך שיתנהל דשמיא, אבל "טוב לְקַבֵּץ פִּי יֵשָׁאֵר עַל בְּנֵי־עֵינֵי". זה אחד מהדברים שרבינו היה מרחיב בהם, והיה זה בוער בעצמותו כפי שכולם ראו, זה הענין הזה שחז"ל לא יפסק ההתעוררות והעליה, וכפי שהיה מבאר בארוכה שזה היה חטאם של עם ישראל בקבלת התורה, והיה אומר כי אם כתב המג"א שנוהגים להיות נעורים כל הלילה לתקן את מה שחטאנו בני ישראל שמשה היה צריך להוציא לקראת האלוקים, אז אנו למדים מדבריו שצריך לתקן את מה ששם ישראל פגם בשעתו. והנה עם ישראל היו צריכים להתבונן שהעיקר הוא להמשיך את התורה וממשיך ולהידבק בקב"ה, אולם הם פגמו בזה ורצו לצאת מהתורה ולהמשיך בחיים הגדולים. ואומרים חז"ל (שבת קטז, א) שידרו והגיעו למצב של "יָסְעוּ מִקֶּרֶם ה' - (במדבר י"ג) חתונת הברוך מבית הספר. ונראה שכל היה עיקר הנפילה של עם ישראל, ורק לחז"ל יש את הכח לבקר את ישראל, ולומר על דור דעה שהם רצו לברוח מהר ה', שלא רצו שיתן להם עוד מצוות ולדעת הרמב"ן (שם ילה) על זה קאי דברי חז"ל, שהרי לשיטתו בכל התורה דהמקראות צריכים להיות כסדרן, שפרשת ויהי בנסות הארון מפסיקה בין פרעונות לפרעונות, שהפרעונות הראשונה היתה עצם זה שנסעו מהר ה' כתינת הבורח מבית הספר. והיה מבאר ומטעים רבינו זיע"א שכל זה נכתב בתורה וניתן לנו בשביל ללמוד מזה למעשה, שכל אדם כשמתאמץ ותר מלכותו, ולכן ביום הכיפורים, הרי שבמוצאי היום הקדוש הוא מרגיש צורך להתפלק ולהתעורר מחדש, וגם עם ישראל בשנת חתונת הברית הגדולה שצריך

תהיה בליל שבועות ולאחר התפילות, לחזור וללמוד ולא לילך לנוח מיד, והיה אומר "כי לימוד של כמה שעות כל כך מעיף"... וכשהשיכו הבהורים לעסוק בתורה עד הסעודה בצהריים הביע את קורת רוחו. וגם אלו שהלכו לנוח לאחר שלמדו כל הלילה, לאחר שהות קצרה היה שולח למעור אותם, והיה אומר "צריך לזכור שבועות וצריך לעסוק בתורה יותר".

12. והיה מוסיף ומזכיר רבינו שעלינו להתחזק בתורה באופן שלא יהיה ח"ו בבחינה של "מסיר אָזְנוֹ מִשְׁמַע תוֹרָה" (משלי כט, ט). וכבר הזכרנו את דברי האור החיים' הקדוש (פרשת בחוקתי עה"פ ואל תשמעו לו) שכתב "כי אטימא און מדברי תורה הוא מני שבא לזכר עימו האדון מלך העולם ויסאן לשמוע אליו, ובמיוחד עכשיו בזמן מתן תורה שצריך ללמוד בתורה בא לבד איתנו ממש, ומי שמסיר אזנו ח"ו מה ממש 'אטימא און', וכל יום זה כך, וח"ו שלא להיות בכלל המסיר אזנו משמוע תורה גם תפילות תועבה. וגם בזה יש דרגות יש שסתם לא לומד, אבל גם מי שלומד צריך ללמוד לשמוע מה התורה אומרת, וכמו שאמרנו עם ישראל במתן תורה 'נעשה ונשמע' עד שאמר הקב"ה (שבת פחא) 'מי גילה רז זה לבני שמלאכי השרת השרת משתמשים בו', שכל הפילוסופים ואפילו הכי גדולים לא מסוגלים להבין איך על ידי העשה מתחברים לשמיעה, ורק עם ישראל השיגו דבר זה.

13. רבינו היה אומר עוד כי המעלה של עמל התורה שהיה בליל שבועות וגם ביום, וגם בשבוע שאחריו, הוא בעיקר לראות איך שזה משתק... וכפי שרבי זונדל מלגט היה אומר שמי שפורש מהגמרא כאילו פורש מהחיים, ממקור החיים. שאמנם לפעמים צריך לקום מהגמרא, אבל השאלה איך קמים, לא לקום בגלל שנומך הלימוד, אלא שיש צורך לצאת אז קום בקושי. ואיתא גמ' (יומא נג, ג) שכל מי שלא פוסט שלוש ספיעות לאחר שמונה עשרה שנה לא חלה התפלה. ובדאי מדובר בזה שהתפלה כבוהה כל ה'שמונה עשרה', דאם לא כן, הוא באמת לא התפלה... אולם גם אם אדם התפלה כבוהה, אלא שהוא דוק ממנה בסוף, וזה עליו לטורח, על זה הוא מקבל נופה

להם העליה הזו, וצריך לדעת שמדובר בדור דעה שהם זכו שתיסרו להם התורה, וכמו שכתב הגר"א שכל חסידיהם היו בדקות גדולה, וכפי שהאריך בזה רבינו זיע"א הרבה פעמים, שכל זה אחר היציאה ממ"ט שערי סומא, שהיה זה לידה הקשה שהיתה רק על ידי הקב"ה בעצמו. וכשבלי שלא יהיה נהמא דכיסופא, ניתן להם את העבודה הרמב"ן שהם ימי חורמ' ארוך שענינם ובכך נהיו ראויים להשיג על ידי עבודתם העצמית. שלהם נועדו ימי הספירה לקשר את פסח לשבועות, וכדברי הרמב"ן שהם ימי חורמ' ארוך שענינם המשך אחד של היציאה ממצרים. אולם עם ישראל פגמו בהמשכיות של העליה הזו, ובה היה נסוח התביעה הגדולה, שאחר כל העליה והדרגות הגבוהות לא רצו להשאר בזה. והכל התחיל כמו שהזכרנו תמיד, שהקב"ה בעצמו דיבר עמם, אך הם לא רצו בזה ואמרו "דַּבֵּר אִתָּךְ עַמּוּנוֹ וְנִשְׁמָעָה וְלֹא דַּבֵּר עַמּוּנוֹ אֲלֵהֶם כִּן נִמְצָא" (שמות כט, ט). שלא רצו לעשות כל כך "שטייגען" בבחי'ח, ובמוצאי החג ביקשנו רשות שוב ליכנס, או אז ביקש רבינו שיתקרבו כולם אל מיטתו ואמר בקול חלש: יש לי בקשה ממכם, עכשיו זה שבת ימי המילואים - ויסעו מהר ה', יש טעם של פריקה, אולי לכם אין, אבל יש יצר כזה של פריקה... ולכן אני מבקש מאוד שבשבת הקרובה ישארו בישיבה, לא נעים לבקש, אני עומד לא יהיה, אבל תגידו בשמי שישארו בשבת, הרי זה כבר היה טעם גדול של ויסעו מהר ה'... אלו דברי הקדושים שאר ביקש בחוליות בדם לבו התורה בתבערת אש הגדולה במוצאי חג השבועות השע"ד, והיה המעמד לחרדת קודש באופן שנקאמו הדברים כבי מיתון, והרגשת היתה שהיה זה כמעין צוואה לדורות... שחז"ל לא יהיה מצב של ויסעו מהר ה'.

איתא במנחות (כטב): אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחורך, הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך, אמר להן הלכה למשה מסיני נתייבשה דעתו, חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נתת תורה ע"י, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני.

וכתב האור החיים הק' (ויקרא יג, לז), וז"ל: וראיתי ליישב מאמרי רז"ל שאמרו (ויק"ר פכ"ב), שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחפש, ואמרו במקום אחר (במד"ר פי"ט ו), כי רבי עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה, כאומרו הדברים עשיתם אעשה לא נאמר וכו' יעיוין שם דבריהם, וכן כמה מאמרים שדומים לזה. ונראה כי ישוב המאמרים הוא, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה, ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה, והגם שתצרך כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה, אין חידוש שלא ידעו משה, אבל ההפרש הוא כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה, והנה האדון ב"ה בהכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה, אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמזו בתורה שבכתב, וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה ללבש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות כלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב, ולזה תמצא באו התנאים ודברו תורת כהנים וספרי וכו', וכל דרושתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות, והלבישום בתורת ה' תמימה שבכתב, ואחריהם ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה - לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים, וענין זה לא נמסר למשה כולו לדעת כל תורה שבעל פה היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב, ולזה אמרו ז"ל שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עקרון של דברים - הלא ממנו הכל אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה. עכ"ל.

והנה לכאורה יש כאן מקום לברר כמה נקודות:

א. דלפי דברי האוה"ח מבואר בפשוטו שמה רבינו לא ידע את כל דרשות חז"ל, והרי זה רוב התורה המסורה בידינו - מכילתא ספרי ספרא וכו', וזה כל ה'תלמוד' [בבלי וירושלמי] שאנו עמלים בו יומם ולילה, ולכאורה זה נראה רחוק לומר דמער"ה לא ידע כל זה. ב. עוד יש מקום לבאר לפי"ה, מה נתייחד ר"ע יותר משאר התנאים, והלא כל התנאים והאמוראים עסקו בדרשות המקראות, וכדברי האוה"ח עצמו. ג. איך שייך עניין זה ל'כתרי האותיות' - שע"ז אמרו דר"ע היה דורש כתרי האותיות, וכן"ל ממנחות.

ואשר נראה בביאור הדברים, דהנה התורה עצמה נמסרה למשה רבינו בב' חלקיה, והן: תורה שבכתב - ה' חומשי תורה, ותורה שבע"פ - ו' סדרי משנה, והן כללות מצוות התורה ופירושה; וזהו הנקרא 'הלכה למשה מסיני', והיינו שזה שייך לעיקר חלקו של משה רבינו מעצם היותו 'מוסר התורה'.

ואולם הקב"ה מסר לנו - מקבלי התורה לדרוש ולחבר את כל דיני התורה שבע"פ מתוך התורה שבכתב, וזה עפ"י כללי המדות שהתורה נדרשת בהן, וזהו כל מה שדרשו חז"ל - כל אחד ואחד לפי חלקו בתורה, [ובזה הוא שמתחלקין הדרכים לכמה וכמה פנים, וכמ"ש הרמב"ם בהקדמה לפיה"ה ע"ש, דבאופן הדרשות - בו נחלק כל אחד ואחד לפי חלקו בתורה, וכפי שורש נשמתו].

ומעתה י"ל דביאור הדבר, דבאמת ודאי אמר הקב"ה למשה גם את כל מה שידרשו חכמי כל דור ודור, אלא דדבר זה אינו מעצם חלקו של משה מצד היותו 'מוסר התורה', ורק שהראה הקב"ה למשה מה שעתידים לדרוש החכמים - כל אחד כפי חלקו ועמלו, אך סוף סוף הדברים נתחדשו ע"י החכמים שבכל דור, ורק דנתגלה זה למשה מה שעתיד להתחדש, אך אי"ז מעיקר חלקו מצד היותו 'מוסר התורה' וכן"ל.

ומעתה יתבאר היטב מה דאמרו במנחות [הני"ל] שחלשה דעתו של משה כשראה את ר"ע ותורתו, כיון שדבר זה לא היה מעצם חלקו בתורה, [ואפשר

דבזה גופא שהראהו הקב"ה את ר"ע - כאן נמסר לו מה שעתיד להתחדש, אך עכ"פ לא היה זה מחלק תורתו של משה אלא של ר"ע]. וכששמע משה שאמר ר"ע 'הלכה למשה מסיני' נתייבשה דעתו - דראה שסוף כל סוף המקור והשורש לכל מה שעתיד להתחדש - הוא בתורת משה [ההלכה למשה מסיני, וכן"ל דזה על עצם התורה שבכתב ופירושה שבע"פ] שהיא עצם חלקו שלו.

והנה מה דאמרו חז"ל דבר זה על רבי עקיבא, אע"פ שבאמת עניין הדרשות שייך לכל התנאים והאמוראים וכן"ל, י"ל דנקטו ר"ע במסוים משום היותו ראש לתורה שבע"פ כידוע, ואכמה"ל. ובאמת במדרש, הלשון 'שכבר עשיתם לר"ע וחבריו'.

ומה דרמזו חז"ל דבר זה ב'כתרי אותיות', י"ל עפ"י דברי הגר"א בשה"ש (ג, יא), עה"פ בעטרה שעטרה לו אמו וכו', דמבאר דזהו ענין מה שמחדשים חכמי ישראל, וזה נעשה כ'עטרה', להקב"ה, כביכול, וכדלהלן:

ובפירוש הגר"א לשה"ש: והענין, כמ"ש רז"ל (שהש"ר על ה' קרא), שאל רשב"י את רבי ישמעאל בר יוסי, מהו בעטרה שעטרה וכו', משל למלך שהיה לו בת והיה מחבבה, לא זו מחבבה עד שקראה בתי, לא זו מחבבה עד שקראה אחותי, לא זו מחבבה עד שקראה אמי וכו'.. אבל הענין הוא, שהקב"ה שנתן תורה לישראל ואף שעוסק בתורה, אומר הלכה בשם בשר ודם, כענין אליעזר בני אומר, ואינו מחדש בעצמו, כענין רבה שהכריע טהור טהור... ואח"כ כשנעשה חכם ולומד לאחרים ומשפיע לתלמידיו כמו שמשפיע האם לבנה, נקרא אם, ואז הקב"ה אומר הלכה משמו - וקורא לו אמו כנ"ל. [ע"ש בארוכה].

והנה בפסוק נאמר "בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ובמתני' (תענית כו, ב): ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. וכ"ה בפרש"י על ה' קרא, ובפירוש הגר"א.

ולכאורה צ"ב, דאם ה'עטרה' היינו מה שמחדשין הת"ח בתורה וכן"ל, א"כ מה שייך לומר שזה נאמר על 'מתן תורה', והרי לכאורה זה נתחדש רק אחר מתן תורה.

וכיוצא בזה יש להעיר עוד, דהנה בריש שה"ש כתיב "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין", ופרש"י: ...על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו. ומבואר דזה צפייה לשמוע שוב מפי הקב"ה בעצמו כמו במ"ה, ע"כ. וכע"ז פירש גם הגר"א, ע"ש באריכות.

ולכאורה צ"ב מהא דאיתא בע"ז (לה, א): מאי כי טובים דודיך מיין, כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עריבים עלי דברי דודיך יותר מינה של תורה. ופירש רש"י: דברי דודיך. דברי סופרים. וא"כ מבואר דהן קרא משבח דווקא את ה'דברי סופרים', והיינו מה חידשו חכמי התורה שבע"פ, וצ"ב דלכאורה זה ממש דלא כהפשט - שמשבח ומחבב את מה ששמענו מפי השי"ת. ועוד דלפי ה'ך דרשא צ"ב, א"כ מהו רישא דקרא שאנו מבקשים "ישקני מנשיקות פיהו" - והטעם "כי טובים דודיך מיין", אתמהא.

ואשר נראה בס"ד, דהנה בנוסח הברכה (אחר הקריאה בתורה) 'אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו', פירש הסור (סימן קלט): פירוש תורת אמת היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שבע"פ, ע"ש. וכן פירש הגר"א, עיין פירושו למשלי (כג ה) בהדיא, ע"ש.

ומעתה י"ל, דאת שורש הכח של ה'חידושי תורה' דתורה שבע"פ - את זה 'נטע' הקב"ה בתוך לבנו באותם "נשיקות פיהו", [וכדפרש"י וכו"ה בפהגר"א בהרחבה דזהו נשיקה 'מפה אל פה' דייקא, ודו"ק דזה כנפית רוח חיים, והבן]. ולפי"ז הרי ניחא היטב, דהחיבה והצפייה הגדולה היא לאותם "נשיקות פיהו" והטעם - "כי טובים דודיך" היינו החידושי דדברי סופרים "מיין" - מכל שאר חלקי התורה. וכמשנ"ת דשורש הדבר להחידושי ניתן דייקא אז. וכן מבואר עניין "בעטרה שעטרה לו אמו" שהוא החידושי שמחדשין החכמים - "ביום חתונתו" שהוא מתן תורה, דאז ניתן לישראל הכח לחדש ולהעטיר כביכול להקב"ה. ויה"ר שנוכח ליישמענו ברחמי שנית' בב"י.

4. וזה מבואר בארוכה בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ, ד'הלכה למשה מסיני' היינו עיקרי הדינים כמו שהם [בלא הליפותות מקרא, ע"ש].
5. במדב"ר (יט), ה"ל בהערה.
6. ובהקדמת הזוהר (ד, ב): ומלא דחכמתא דאתחדשא סלקא ויתבא על רישא דצדיק חי עלמין וכו'.
7. וכידוע מ"ש קוב"ה ואורייתא חד, והוא ע"ד מ"ש אנא נפשי כתיבת יהיבת, וא"כ ענין 'כתרי אותיות' שייך לענין עטרה כביכול למלך, והבן (ש"ב).

הבא, כהדיון סמיה דצפי, דכתיב (ישעיה מב) והולכתי עורים בדרך לא ידעו, וכתיב (שם) אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם, אעשה אין כתיב כאן אלא עשיתם, שכבר עשיתי לרבי עקיבא וחבריו, **דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחבריו**, וכל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא וחבריו.
3. ולשון **הרמב"ם** בהקדמתו ליד החזקה: כל המצות שנתנו לו למשה בסיני - בפרושן נתנו. שנאמר ואתה לך את לחת האבן והתורה והמצוה. תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פרושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

1. **בויק"ר** (כב, א): ...מקרא משנה הלכות תלמוד תוספות אגדות ואפסל מה ש'תלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו, כן נאמרו למשה בסיני... ועיין שמו"ר (מז, א): כשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא בסיני לתן תורה לישראל, אקרא למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה, שגאמר: וידבר אלעזר את כל הדברים האלה, אפסל מה ש'תלמיד שואל לרב אקרא הקדוש ברוך הוא למשה באתה לשענה.
2. דאמר רב הונא כתיב (תהלים עה) כי אקח מועד אני מישרים אשפוט, וכתיב (זכריה יד) והיה ביום ההוא לא יהיה **אור יקרות וקפאון**, יקפאון כתיב, דברים המכוּסין מכם בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם

מתוקים מדבש ונופת צופים

הנביא אומר (הושע ב, כא), "וארשתוך לי לעולם, ומבואר שהקשר של הקב"ה עם כלל ישראל הוא בגדר של 'אירוסין'. והכוונה בזה היא על ידי התורה הקדושה, וכדאיטא בגמ' פסחים (דף מט, ב) על הפסוק (דברים לג, ד), "תורה צוה לנו משה מורשה", אל תיקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה', והיינו שההתקשרות והדבקות של כלל ישראל עם התורה הוא בגדר של 'אירוסין'.

ויש להבין, דהנה כידוע בדיני נישואין, 'אירוסין' הוא המצב שקודם לנישואין, ועיקר שלימות החיתון הוא בנישואין (ראה רמב"ם אישות פ"י, וא"כ מאי האי שמגדירים את מצב השייכות כפי דרגת הקשר הזמנית והארעית של אירוסין).

ובפרט שאומרים שכן יהיה לעולם - "וארשתוך לי לעולם", והגע עצמך, הרי אם יבוא חתן ויודיע לכלתו, שהוא מיינס לא יינשא עימה אלא רק ישראו במצב של אירוסין, איזה טעם יש לזה, אתמהא.

אלא הביאור הוא, דהן אמנם שעיקר החיתון הוא הנישואין, אולם יש מעלה מיוחדת באירוסין, שבאירוסין יש את החיבה, את הנעימות ואת ההתרגשות של ההתחלה, אשר מצד זה הרי במצב של נישואין הוא פחות והולך בשיגרת הזמן.

וזהו שמגלה לנו הנביא, שהחיבור לתורה הוא במצב של נעימות ומתיקות וחובה, כבשעה ראשונה ממש, ואדרבה ברכה גדולה יש כאן, וארשתוך לי לעולם, שלעולם ועד נרגיש את מתיקות ונעימות החיבור והאהבה לתורה.

ויסוד הדברים הוא מפני, שבכוח ובסגולת לימוד התורה, שנותנת ללומדה עריבות ומתיקות ונעימות, וכמו שכתוב בתהילים (ט"ז), "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", ובאמת לכאורה צ"ב הלשון 'מתוקים מדבש', דהרי בדרך כלל כאשר המתקיות היא גבוהה מידי אזי כבר אי אפשר לאוכלה, אולם האמת, שזה נכון רק במילי דעלמא בדברים גשמיים, אך בלימוד התורה, אין גבול להנאה ולמתיקות, וכלשונו הידועה של האור החיים הקד' (דברים כו"א), שאם היו בני"א מרגישים מתיקות ועריבות התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה.

ובזה נראה לבאר נוסח ברכת התורה, שמקורה בגמ' ברכות (דף י"א, ב), ורבי יוחנן מסיים בה הכי: הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו ובפניית עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל.

דלכאורה צ"ב הנוסח, שמבקשים על עריבות והנאה

לפי דברינו, באים אנו להורות ולהדגיש, שהתורה היא נותנת את המתיקות והעריבות הגדולים ביותר, יותר מכל הנאות גשמיות אחרות.

והנה מצינו בכמה מקומות בחז"ל, שיש מעלה מיוחדת ללמוד את התורה מתוך מיעוט הנאות עולם הזה, כדמצינו במשנה באבות (ו, ה), ארבעים ושמונה קניני תורה, אשר כמה מהם הם "מיעוט תענוג, מיעוט שינה, מיעוט שיחה, מיעוט דרך ארץ, מיעוט שחוק". ועד"ז מצינו בגמ' בנדרים (דף נ"ה, א) על הפסוק "וממדרב מתנה" - כיון שאדם עושה את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, התורה ניתנה לו במתנה, ומסתבר שהכוונה שמפקיר עצמו גם מהנאות עוה"ז.

ובאופן פשוט היה אפשר לטעות ולחשוב, שבאמת הלומד תורה מפסיד את הנאות והתענוגים שבעולם הזה. אולם לפי מה שנתבאר לעיל, הרי האמת היא שאדרבה, הוא מרוויח כאן בעולם הזה את הנאות והתענוגים הגדולים ביותר, שכן התורה הקד' נותנת את העריבות העצומה ביותר ששייך.

וזה מרומז היטב בדברי התנא הידועים באבות (ו, ד), 'כך היא דרכה של תורה, פת במלך תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן - אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'. הרי משמע, דאע"פ שמצד הנאות עולם הזה הוא חסר הרבה, מ"מ על ידי שיעסוק ויעמול בתורה, לא יהיה חסר לו שום הנאה, 'אשריך בעולם הזה', והיינו שיהיה לו את הנאות האלו שכביכול הפסיד, וזה מפני שהתורה היא הנותנת את העריבות הגדולה ביותר.

פעם נכנס יהודי מחזיק תורה למעונו של מרן האבי עזרי ציון, וכאשר קם אותו גביר לצאת, פנה אליו מרן זצ"ל ואמר לו: "הן אמנם בעולם הבא שלך אני מקנא, שכן הזכויות האדירות של לימוד התורה שנוקפים לזכותך - הם ללא שיעור וגבול. אולם אתה, עליך לקנאות בעולם הזה שלי, שכן את המתיקות וההנאה של העמילות בתורה כאן בעולם הזה, את זה אין לך..."

וכעין זה שמעתי לבאר בדרך דרוש את לשון הפסוק (דברים לג, ח), "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך", שזבולון הוא הוא המחזיק תורה, הוא שמחתו תהיה 'בצאתך' מן העולם הזה, והיינו לכשיבוא לעולם הבא, אך יששכר 'באהליך', שמחתו והנאתו של יששכר היא כבר בעולם הזה, בשבתו בבית המדרש באהלי שם.

עלינו להתחזק בלימוד ועסק התורה, וככל שנרבה בזה, כך נרגיש יותר את המתיקות והעריבות של התורה הקדושה, ונגיע לדביקות וחבור עם הקב"ה, לטוב לנו כל הימים.

גאב"ד עדת ישראל הגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א

בתורה, דהיכן מצינו דוגמתו בשאר מצוות כגון באכילת מצה או ישיבה בסוכה, שמעולם אין מבקשים בטופס הברכה שיהיה עריבות והנאה במצוה.

ולפי דברינו יש לבאר, שרצו חז"ל ללמדנו יסוד גדול זה, שבמצות תלמוד תורה יש מעלה מיוחדת, שהיא נותנת עריבות ומתיקות ללומדה, ומביאה אותו לנעימות מיוחדת, וכדביארנו לעיל שמגיעים למצב של 'וארשתוך לי לעולם'.

ולכן מצינו דווקא במצות תלמוד תורה, שבתשעה באב ובאבילות אסור ללמוד תורה, כמבואר בגמ' תענית (דף ל"א, א) אסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות וכו', משום שנאמר (תהילים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב", עכ"ל הגמ'. וכן הוא לשון השולחן ערוך (או"ח תקנ"ד, א) "אסור לקרות בתורה וכו' משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב". הרי רואים מכאן ג"כ, שהחפצא של מצות תלמוד תורה הוא שנותנת ללומדה שמחה והנאה, יותר מכל המצוות.

ובזה גם יש לבאר דבר פלא שמצינו בקרבנות חג השבועות, דהנה בכל הקרבנות כתוב בפסוק (ויקרא ב"א, כ) "כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לך", ואילו בשתי הלחם וביכורים איתא בגמ' מנחות (דף נ"א, א) שתי הלחם מן השאור, וסל הביכורים מן הדבש, וצ"ב מה נשתנה מכל הקרבנות.

ולפי דברינו יש לבאר, דהנה בעלמא ידוע, שחמץ מסמל ריבוי גשמיות, בהיפך ממצה שהיא לחם עוני, וכן דבש מסמל ריבוי מתיקות והנאה עוה"ז, ולכן בכל הקרבנות, אשר עניינם הוא להתקרב ולהתקדש להש"ת, אזי עלינו להתנזר ולהתרחק מריבוי עוה"ז. אולם בחג השבועות, חג מתן תורתנו הקד', אשר התורה היא עריבה ומתוקה יותר מכל הנאות עוה"ז, שוב כבר אין חשש ממאכלים אלו, כיון שהתורה הקד' מתוקה מן הכול, ואדרבה באים בכוונה תחילה להדגיש ולהורות ענין נפלא זה, ונצטוונו להקריב דווקא קרבנות כאלו בחג השבועות.

ובדומה לזה מצינו דווקא בחג השבועות, שאע"פ שבכל הימים טובים נחלקו האמוראים בגמ' פסחים (דף ס"ב, א) האם כולו לה' או כולו לכם, אע"פ אמר רבי אלעזר, הכול מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא, עכ"ל הגמ'. ולכא"פ לפום ריהטא היינו אומרים שאדרבה, יום שניתנה בו תורה הוא סיבה להתנזר ממאכלות והנאות עוה"ז. אכן

לילה אחר, ותמונתו של רבינו יושב בשלווה בבית המדרש, מספר הרב שטרן, סייעה להרגיע את עצמי תלמידיו בתקופה זו של חרדה גדולה. במהלך אותו שעות רבות השיג ראש הישיבה הבנה ברורה בדעת הרמב"ן בנושא של ביטול חמץ, ומאותו יום ואילך, בכל פעם ש' שמואל היה מזכיר את הנושא, היה מכנה אותו ה'רמב"ן של הסקאדים...

לרבי יצחק בוכהלטר יש "סיפור רמב"ן" אישי משלו על רבינו. שנה אחת לפני פסח הביא לרבו במתנה בקבוק קריסטל יקר ליי. רבינו שמח מאוד לקבל אותו והחל לדון אם הוא יכול לברך שהחיינו לרגל המאורע. למרות שמסקנת הגמרא לכל הדעות הייתה לומר ברכה מלאה, המנהג הוא שלא לעשות כן, ובמצבים כאלה, גישתו של רבינו הייתה לגשר בין השניים.

"רגע אחד", אמר ראש הישיבה, מתנצל על שנכנס לחדר השינה שלו. הוא יצא רגעים ספורים לאחר מכן כשהוא אוזח ערימה של ניירות. "הנה, יצחק. עכשיו סיימתי לכתוב את הדרך שלי על הרמב"ן והוא בדף ק"ל, שעליו עבדתי במשך חודשים" - כשהוא מתייחס לקטע מורכב מאוד של הרמב"ן בבבא בתרא על הסוגיה של מתנה על מה שכתוב בתורה -

וכך המשיך מיד רבינו לברך שהחיינו בשם ומלכות - "שמחתו על שהבין את הפשט ברמב"ן", מציין רבי יצחק, "היתה כל כך גדולה, עד שלא היו לו שום התלבטויות באמירת הברכה, שהעלתה בזה את חשיבות המתנה שלי".

רבי יוסף שלום, בגילו, לומד במרץ רב ללא הפסקה, ובכל זאת הוא מחפש כל עצה שתעזור לו להצליח בתורה.

גם רבינו עצמו עשה כן. פעם רקד בחתונה עד שהיה תשוש, ואחרי שהתמוטט לתוך כיסא, בן דוד שלו ניגש אליו ושאל אותו, "האם צריך להתאמץ עד כדי כך?"

ראש הישיבה אזור כוח ולחש "זוכה לתורה, זוכה לתורה..." הוא התכוון להבטחת חז"ל שמי שמשמח חתן, זוכה להצלחה בתורה.

אצל רבינו, התורה כללה גם את "ללמוד" וגם את "לעשות". תלמידו הגאון רבי אהרן הכהן בהר"ן שליט"א שאל את רבינו: בחור ב'מעלות התורה' שהיה קרוב איתו מאוד הזמין אותו לחתונתו מחוץ לעיר, אבל הוא היה שקוע בסוגיא בישיבה ולא רצה להשתתף בחתונה. רבינו ענה ישר לעניין: "שם תזכה לתורה, לא כאן..." כשאביו של רבי אהרן, הרב אברהם בהר"ן זצ"ל, חלה, בא רבינו לבקרו גם כחבר ילדות שלו. רבי אברהם התלונן שבנו נעדר יותר מדי זמן מהישיבה כדי לדאוג לצרכיו. אבל רבינו חשב אחרת, ושאל: "אם כן, בשביל מה הוא לומד?"

ערב ראש חודש סיון אחד רבינו היה בדרכו לטבריה עם שניים מאחייניו כדי להתפלל על קברו של השל"ה עבור תורמים ל'וועד הרבנים לעניני צדקה'.

"לפתע", מספר אחד מאחייניו, "המכונית שלפנינו

השערי אפרים "ואין ליחידים לשנות המנהג".

תשובה: הם עשו שלא כהלכה, אין לך לקום מחמתם. הם עושים שלא כדון.

שאלה: הרי שנינו במסכת דרך ארץ רבה (פרק שביעי) "לא יישב בין העומדים".

תשובה: זה לא מדובר כשהעומדים עושים שלא כהוגן.

שאלה: יש עצה לעמוד כבר מתחילת הקריאת התורה, ובזה מרוויח הכל, גם לא נעמד, וגם אינו שונה מהציבור.

תשובה: לא צריך לחפש עצות.

עד כאן מהספר הנ"ל.

ואודיע מבוכתי לרבים, הנה לפי המונח בזכרוננו מאז, לא היו שינויי מהות ותוכן בין נוסחאות השמועות, רק שינויי לשון וסגנון, וכי רבינו סמך ידו על סגנון הנדפס על ידי הגר"צ שליט"א. אכן כל הוראה יבחיין שמשנה עצמה זוה ממקומה, דאילו בגיליון הרשום אצלי משנת תשע"ב, [וכאמור דרבינו נ"ע עבר על הנוסח כמה פעמים], מבואר מפורש דעדיף לעמוד מתחילת העלייה או מתחילת קריאת התורה, שלא לשנות מהציבור. ואילו בספרו של הגר"צ שליט"א מובאת משנתו הראשונה משנת תשס"א, שאין צריך לחזר אחר עצה זו, ואיך מתיישבים הדברים שבההיא דוכתא הסכים לתוכן שתי השמועות הסותרות.

ושמא, איני זוכר, לא הקריתי לפני מרן זצוק"ל את דברי הגר"צ עד תומם ובכלל זאת את הוראתו המובאת שם שלא לחפש עצות. ומנכדו חביבו הג"ר אריה שליט"א שמעת, כי דעתו של רבינו זיע"א היתה לאורך כל השנים שאין צריך לחפש עצות לעמוד מלכתחילה, ואולם לא היה אכפת ליה שיעשו עצה זו, וזיל הכא שפיר דמי זיל הכא שפיר דמי.

(ב) כתב במשנ"ב (תצדא) "ומאחרין להתפלל ערבית, בכניסת שבעות בצאת הכוכבים, כדי שיהיו ימי הספירה מ"ט יום תמימות". וכך נדפס בכל הלוחות, וכן בלוח א"י (הגר"מ טיקווינסקי), עדי הופיע ידיד נפשי הגאון רבי אליהו אשר זלניק שליט"א ויצירתו בידו - הלוח חמדת הזמנים 'לוח ההלכות והמנהגים', ושלחני בשנת תשע"א במלאכת סגל חבורת עורכי הלוח הנשגב, לשאול קמיה מרנא זיע"א האם לציין בלוח את העניין הלזה - להתאחר להתפלל ערבית. והשיב מרן: ס'איז האט ניט קיין טעם (אין בזה טעם), אחרי שכהיום הזה מתפללים כולם אחר הזמן.

ובאו הדברים בדפוס ונקבעו בלוח ההלכות והמנהגים' החל ממהדורות תשע"ב עד היום הזה: "בשנת התשע"א העירנו הגר"ש אלישיב זצ"ל, שהיום שמתפללים תמיד מעריב אחר צאת הכוכבים, אין סיבה לאחר את המעריב". ונתבררה שמועה בי מדרשא.

והלום התעוררתי כי המקח לא נתברר לגמרי, דהנה המנהג מאז בבתי הכנסיות הוותיקים בירושלים להתאחר ליל שבעות תפילת המעריב, מהזמן הקבוע 20 דק' אחרי השקיעה, ולהתפלל 30 דק' אחרי השקיעה.

ומחצה"ש שם, ובמקור הדבר בשו"ת משאת בנימין (או"ח דין ד), וע"ע שו"ת דברי יציב או"ח סי' רכז אות ב. והדברים ידועים.

4. רבינו בשנותיו הראשונות התפלל בליל שב"ק 02 דק' אחרי השקיעה ב"תפארת בחורים" כמנהג ירושתו, ובשנותיו האחרונות התפלל שם 03 דק' אחרי השקיעה. ויש בנותן עניין להזכיר, כי במנהג כל השנים לקרוא בקרי"ש שעל המיטה בימות החול פרשה ראשונה לחוד, ובלי ש"ק לקרוא שלושת הפרשות, ונבע זה ממה שבשנים הראשונות התפלל מעריב בליל שב"ק 02 דק' אחרי השקיעה, ואף אחר שתקן הדבר להתפלל 03 דק' אחר השקיעה, משנה לא זהה ממקומה... אבא זאת זיכר, כי מרן לא התערב כלל ועיקר במנהגי בית הכנסת, אלא במקרים מיוחדים. וזמן תפילתו נקבע על ידי המנהגים שחיו, [והם מצידם השתדלו כל עוד כיוון כנגד דעתו ורצונו של מרן]. ונפ"מ שאין למדון מפי מעשה בכנון דא. וכפי השמועה שכך היה אצל עוד מאנני האומה לנ"ע, שלא נשק כל דבר בבית מדרשו על פיהם, וכפי הידוע לידועים אודות המנין של מרנא החזון זיע"א.

(א) זה לי שליחות כמשולש עשרה שנים מרבינו נזר תפארת הבריאה זיע"א, נאחר עד עתה, ומצאתי לנכון מעוות לתקון, לקיים שליחותא דרבינו לפרסם דעתו הלכה למעשה, בעניין עמידה בקריאת התורה בעת שקוראים עשרת הדברות, כי ידעתי כי אין אכסניה מכובדת מזאת לפרסם דבר ה' זו הלכה.

וה' הטוב יכפר על מה שלא באו הדברים לידי גמר בתוך זמנו, כי נטרפה השעה שבאותו היום לעת לילה הובהל רבינו לבית החולים ולמחר אבדה הכרתו ושכב על ערש דווי עדי נתעלה למרומים, ואולם טוב מאוחר מלא כלום. ולדיוק הדברים, הריני מעתיק ממה שרשום אצלי מאז, כדלהלן:

י"ב שבט תשע"ב בבית מרן.

מרן רבינו רשכבה"ג רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, אמר לי לפרסם בשמו:

"אסור להיעמד במיוחד כשקורין עשרת הדברות, וזאת משום שלא להחשיב פסוקים מיוחדים בתורה, והוא הדין לא לעמוד במיוחד בשירת הים, ובתענית ציבור - ב"ג מידות שקורין בתורה.

"עדיפות ראשונה להכריז קודם הקריאה שלא לעמוד במיוחד לזה, ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

"אם כולם עומדים, מצד שלא לפרוש מן הציבור ולא ישב בין העומדים" - לעמוד מתחילת קריאת התורה, ולפחות מתחילת העלייה.

הדברים היו למראה עיני מרן ועבר עליהם מילה במילה.

בסוף הקראתי לו מתוך ספרו של הגר"צ קוק, ואמר לי שצריך לומר בדיוק כמו אצלו.

עד כאן מהרשום אצלי בשעת מעשה.

והנני להעתיק מתוך ספרו של ידידי הגאון הגר"צ שליט"א (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות יב,א): (שבט תשנ"ז) שאלה: האם יש מקור למנהג שהציבור נעמד בקריאת התורה, כשמגיעים לשירת הים או לעשרת הדיברות.

תשובה: אסור לעשות כן. בזה מראה כאילו חלק של התורה קדוש יותר משאר התורה.

שאלה: השערי אפרים (ש"ז ס"ז בפתחי שערים) כותב בשם החיד"א (טוב עין ס') "א"א נדפס בסוף ספרו ועד לחכמים": "שיש מי שמפקפק במנהג שיש נוהגים להיעמד בעת קריאת י' הדברות, כמו שביטלו קריאה זו מקריאת שמע מפני תרעומת המינין, והוא דוחה כיון שבשעה זו קורין גם חלק משאר התורה בס"ת לית לן בה, דמוכח שהכל אמת", והשערי אפרים מקבל דבריו וכותב ש"נהגו העולם לעמוד".

תשובה: זו אמנם דעתו, אך רבים חולקים עליו ואוסרים לקום. הרמב"ם בתשובה כותב שאסור.

(תמוז תשס"ב לאחר השיעור) אמר רבינו שליט"א: נראה שאין הרמב"ם מתבסס על הגמ' דתרעומת המינין, העיקר הוא מסבא שאין לתת חשיבות לחלק אחד מהתורה יותר מחלק אחר.

שאלה: לפי זה אין לקום בשום חלק מקריאת התורה, שירת הים, י"ג מידות בתענית ציבור - שלא יאמרו שיש בתורה דרגות.

תשובה: נכון.

(שב"ק יתרו תשס"א) שאלה: איך להתנהג כשכולם קמים, אולי אין להתנהג שונה מהציבור, כמש"כ

- אף התיבות הללו 'הדברים היו למראה עיני מרן ועבר עליהם מילה במילה' היו למראה עיני. ולאבנת הדיוק, אולי יש בנותן טעם להלכות את הקריאה המרוממים בוטו הדברים, אשר בתחילה הכינותי לפניו את הנוסח הזה בתוספת דברים "ועבר עליהם מילה במילה" והוסיף ומוחק, כסבור הייתי שאכן כן יעשה שיתקן וינהי ויסיק וימחק, וכדרכו, אלא שאך הפעם הזאת לא שנה מאום למרות שחזרתי על כל מילה כמ"פ, ולכן אמרתי למרן שאני מוחק "הוסיף ומוחק", שהרי לא הוסיף ולא מחק, ושחק מרן מזה...
- וענין עוד לשון הרמב"ם בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י מ"א ד"ה היסוד השמיני, עמוד רפד מהדורת המאור): ואין הבדל בין 'ובני חם כוש ומצרים ופוט וכו' (נח י'), 'ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד' (וישלה לנול), או 'אנוכי ה' (יתרו כב.) וישמע ישראל ה' אלקויהו' אחד' (ואתחנן וד), והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת (ע"פ תהלים יט, ח-ג). עכ"ל.
- ואכס"ל בהשאלה אם הקפידא אם שלא לקדש קודם הזמן, או שלא להתפלל ערבית קודם הזמן, יע"נ נא ט"ז לא אתר וא"ר ופמ"ג, ובלשון המכ"א

ומעתה יש לברר על איזה זמן קבע ריש"א דגלותא זיע"א דיוצא בה יד"ח תמימות, האם הכוונה שכבר 02 דק' אחרי השקיעה, שפיר יוצא ידי "תמימות", או שהיו הדברים מכוונים רק לבתי כנסיות החדשים שמתפללים תדיר 30 דק' יותר אחר השקיעה; ולכאורה אינו כן, שהרי ידע שפיר מנהגם של בתי הכנסיות הנושנים להתפלל בד"כ 20 דק' אחרי שקיעה, ואם הורה למחוק מהלוח ההלכה להתאחר בתפילה, משמע סבר דגם 20 דק' שפיר דמי.

שבתי ודנתי עם בעל 'לוח ההלכות והמנהגים' שליט"א בדבר, ובתוך הדברים קרא תמה על עצם קביעת הזמן של 30 דק', אשר לפי דבריו אין לו פשר לפי כללי הזמנים. [וזמן צאת השבת הנהוג הוא 30 וכמה דק' אחר השקיעה]. והצעתיו לו דשמא מרוויחים שעד קריאת שמע נוספו כמה דק' נוספות, ועדיין דוחק.

ועל כל פנים הא תינח לענין קריאת שמע, אבל מה נענה לענין מעריב של ליל שבעות, דלכאורה תיכף עם אמירת "ברכו" אודא קיום ה"תמימות". [ואולי נקטו לעיקר איזה זמן שהוא פחות 30 דק', ועם כל זאת קבעו את המספר 30 דק' להקל על הציבור במספר שלם]. מי חכם ויבן אלה נבון וידעם, אל ימנע טוב ויגיש הדברים לתועלת הכלל.

(ג) איתא בברכות (חב), "אמר להו רבא לבניה וכו', ואיכא דאמרי לא תנסבו גיורתא", ולעומת בעל 'עיון יעקב' שפירש דרבא אמר כן לבניו שהיו כהנים, לעמת זאת בהגהות הגריעב"ץ על אתר פירש דאף ישראל לא ישא גיורת, עיי"ש בדבריו טעמא דמילתא. וראה בספר נטעי גבריאל (שידוכים ותנאים פרק ו אות לא) שהביא מהאור זרע ושו"ת משנה שכיר שלא לישא גיורת. ובספר חסידים (סימן שעז) כתב בזה"ל: כל שיש לו לב טוב ולוקח גיורת שיש לה לב טוב וצנועים וגומלי חסדים ונעמיים במשא ומתן, מוטב להתחתן בזרעם, מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם אלה המידות, לפי שהורע של גר יהיו צדיקים וטובים. עכ"ל.

ולהלכה למעשה נזדמן לי ב' פעמים לישאל ברבינו זללה"ה אודות הצעת שידוך של בת גרים [בחור בחצי השני של העשור השלישי, ובחור צעיר שעוב שידוך טרם מלא לו כ' שנים], אחר שידעתי דעתו מכבר שלא שש רבינו להשתדך עם הגרים מצד היחוס. [ואין צריך לומר, שאין בזה חלילה לנטות ממצוות אהבת הגר, אשר התורה הזהירה עליו בל"ו מקומות ואמרי לה במ"י מקומות וכדאיניהויר לעיניו רבי אליעזר הגדול בבי"מ נט, ב. וזיל קרי בי רב הוא].

והורה רבינו בשעות הצורך הללו שאין להימנע מלישא גיורת, וכתשובתו בראשונה כך תשובתו בשניה. אלא שבירר באיזה בית דין נתגייירו, וכאשר נמתי לו שחתום על מעשה הגירות האב"ד דבאר שבע הגאון רבי אליהו קושלבסקי זצ"ל (אביו של רה"י הגר"ץ קושלבסקי שליט"א), הפטיר בקול: אין בודקין מן המזבח ולמעלה.

ומצאתי לנכון לפרסם קטע זה להוציא מליבם של אותם יקרים המעגנים בניו ונכדות על דברים של מה-בכך, וכראות כל אחד דברי מרן יבין היכן דברים מגיעים שהקל במקרה של צורך, בשופי, לתקנת בני ובנות ישראל יחיו. בינו זאת. ואם יתן ה' חיים כח ומח אשנה בלג"ד פרק זה במשנת רבינו אוהבן של ישראל, לעשות רצון אלוקים חיים.

5. כנודע מלחמת קדשו של רבינו בפירצת הכרם הלז, אשר שררו בתחום זה מניינים מסופקיים. ואודות גיורי הצבא התבטא רבינו באותו להבח"ח הגאון הגדול רבי יוסף שרגא שיינברגר שליט"א, שגויים נמורים המה וכי אפשר למכור להם בפסח חמץ של ישראל...

6. ורשכבה"ג ראש קהילות יעקב זיע"א הביע תרעומת התורה על אב בר אוריין שעכב את ביתו, וחרץ עליו בקולמוסו כדברים הקשים הללו, ז"ל: והנה אין אדם חי לעולם, וסוף סוף יובאו יום שמעתי יעמוד לפני ב"ד של מעלה, וישאלו אותו למה נדמוץ שפך דמה של בתו, וכל היתריוצי שח"ד מיד בעולם הזה כאילו מכון לטובת בתו לא יתקבל בשמים כלל וכלל, כי שם המידות מבורזין, ומה שעושים מפני תאות הכבוד נראה בחוש, ע"ד שאמרו חז"ל 'נשמתו מעידה בן', ומה יענה ביום הדין, ואנה יכיר ויטמין עצמו מידות הדין, הלא טוב טוב שכת"י יפסיק התנגדותו ולא יספוק דם שהוא בת ת"ח גדול עכ"ל. ויחיו ואל במסורתו בסנהדרין עוב, 'אחרת עני רשע ערום זה המשהה בתו בוגרת'. והחיתו יתן יל לבו.

להפסיק באמצע הלימוד בשעה מסוימת ולשיר לכבוד התורה, וישנם ישיבות שנהגו לשיר בסוף הלימוד: והנה לגבי להפסיק באמצע הלימוד [או התיקון] לדברי התעוררות ומוסר, כתב השל"ה (שבועות פרק נר מצוה אות ו'): ולהראות גדולת מעלת ליל שבועות, איך שחביב לפני הקב"ה לבלתי נדום רגע אחת מדביקות התורה, גם יש רשות להפסיק בין ענין לענין לדבר דברי התעוררות מוסר ופשוט מעשים ולתקן תקנות ליראת ה', עכ"ל.

ובנפש החיים (ש"ד פ"ז) כתב: ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת ה'. וכן באמצע הלימוד, הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט טרם יכבה מלבו יראתו ית"ש שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'. ואינו חושש בזה משום ביטול תורה, כיון שהוא הגורם שתקיים אצלו חכמה התורה, ע"כ. וע"ע בנפש החיים (ש"ד פ"ט) דכתב דלא הורשה לעסוק בהתבוננות וקניית היראה. אלא כפי אשר ישקול בשכלו לפי טבעו וענינו.

ובתשובות והנהגות (מועדים שבועות עמוד תרח) כתב: בליל שבועות, אני זוכר כשלמדתי בישיבה באנגליה, אף דהיה הלילה קצר מאד, מ"מ שרו כמה פעמים באמצע הלימוד, כדי לא לשכוח דעיקר היום הוא בשמחה על קבלת התורה.

ובספר בלבת אש (ח"א עמוד שיח) כתב: בחג השבועות לאחר התפילה, רבינו מרן ראש הישיבה ה"דרכי שמואל" זצ"ל היה יוצא מהישיבה לביתו, ובני הישיבה הקדושה היו סובבים אותו ברחובה של עיר במורא ובהערצה, מזמרים לפניו כחתן ביום חתונתו - זו מתן תורה. שנה אחת, באותה עת, ניגש אליו בחור ושאל אם אין זה ביטול תורה בליל שבועות, בתגובה תפס רבינו בידו לרקוד עמו. אך לעומת זאת לא נתן בשום פנים ואופן להפסיק את הלימוד בלילה בשירה, [כנהוג במקומות אחרים], וכשהיו כאלו שניסו לשיר היה משתיקם בתוקף.

יושב ושותק, ע"כ. וכן בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח באורים אות א ד"ה ואסור) כתב: מנהג בני ספרד שלא לומר שום פסוק או סליחות לפני ברכת התורה, וכיון שיש קרב לחצי שעה שאינו יכול ללמוד או להתפלל, ובדאי שאין לו ליבטל, ובעיקר בלילה קדוש זה, על קן יעסוק בשירות ותשבחות בזמן זה.

7. והגר"א וינטריב זצ"ל ביראת חיים על הנפש החיים שם כתב: והנה דוק בלשונו שכתב 'ראוי' לאדם להכין עצמו, וכן באמצע הלימוד 'תרשות' נתונה וכו', וכן הוא המשל מעירוב קב חומטין שאינו חובה לערב קב חומטין במכירת כור של תבואה, אלא שאם עירב אינו חושש משום גדל כיון שזה השימוש של התבואה, ה"ה הכא בלימוד התורה אינו חושש משום ביטול תורה אם מפסיק כדי שהלימוד יהיה באופן שיכול להתקשר ולהתדבק בדבורו ורצונו ית"ש, וכן לפני הלימוד זה האופן הראוי להכין עצמו להלימוד, מ"מ אם לא למד באופן זה ודאי שמקיים מצוות ת"ת, ללימוד זה יכול להביאו לידי מעשה כשלומד ע"מ לעשות אך בהכנה כ"ל הוא דבק יותר, עכ"ל. וברנת יצחק על נפח"ה (עמ' שלח) כתב: מלשון הנפח"ה נראה דליכא היתר להפסיק באמצע הלימוד אלא כשהתחיל קודם התחלת הלימוד זמן מועט ביראת ה', שאז מותר להתבונן עוד מעט ביראת ה' באמצע הלמוד.

8. ויש לציון שהגר"א ניימן כתב בדרכי מוסר (עמוד חצ): מהו ביטול תורה, מסופר על מרנא הגר"ח מוואלינץ זצ"ל אשר ראה באמצע הסדר מספר בחורים עושים ונותנים זו עם זה, נגש אליהם ושאלם לפרש הדבר, אמרו לו דנים אנחנו נעשה לו ליצר הרע לכשתפסנו, זה אומר אשחטנו זה אומר אשפרנו ושלישי אומר אהרנו, אמר להם ר' חיים וידועים אתם מה אומר על כך היצר - 'שחטנו, שרפנו, הרגנו, ובלבד שלא תלמדו'. דיבור בעת הלימוד אפילו בעניני מוסר כביטול תורה יחשב.

דגילתה רחמנא זה גבי שבועות, משום דבא להורות לנו דלא נפרש קרא כפירוש הצדוקים "ממחרת השבת" ממש, ויהיה תמיד עצרת אחר השבת, ואם כן תמיד תוספת שלו הוי שבת והוי "מקרא קודש" ואסור במלאכה. לכן אמר "בעצם היום הזה", אבל בתוספות שלו מותר במלאכה, ואם כן על כרחך "ממחרת השבת" - ממחרת יום טוב.

ובשו"ת בנין שלמה (ח"ב סימן לה) כתב בריש ד' דאין דין תוספת יו"ט בשבועות, אך שוב כתב בסו"ד: אכן כעת נראה לי לחזור מדברי הראשונים, דזה וודאי אי אפשר לומר מעצמינו דבר חדש כזה, דבעצרת אינו נוהג תוספת יום טוב מה"ת, ולא דמי לשאר יום טוב, וגם אינו ענין לתמימות, דמשום זה שהוא בטל ממלאכה אינו סתירה לתמימות, ופוק חזי כמה בטלנים איכא בשוקא, וכו' יעו"ש.

ובספר בלבת אש (ח"א עמ' שטז) הובא מרשימותיו של תלמיד רבינו מרן ראש הישיבה ה"דרכי שמואל" זצ"ל: באחד השנים זכיתי ללוותו את רבינו ז"ל לבית המדרש בליל יום טוב, והזכיר את דברי ה"ט"ז לענין איחור תפילת ערבית בליל יום טוב, ודברי המשך חכמה שבחג השבועות דכתיב בעצם היום הזה, אין דין תוספת יו"ט. ורבינו ז"ל הוסיף לבאר, שיוצא מזה לימוד גדול, שענין התוספת הוא לחבר את היום עם מה שקדם לו, וזהו ענין 'ערב שבת', להכין 'את אשר יביאו', ומלשון ערבוב להכניס את השבת לחול, אבל בחג השבועות, עד כמה שאמנם צריך בכל ימי ספירת העומר להרבות בהכנה לקבלת התורה, אבל אחרי ככלות הכל יום קבלת התורה עומד לעצמו, ואינו מחובר לימים הקודמים, ככתוב בעצם היום הזה, והעולה מזה שעדיין אפשר לזכות ולקבל גם מי שלא זכה להכין עצמו לקבלת התורה, ומה שאין כן בשבת שאפשר לקבלה רק לפי ההכנה אליה, ומי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, והתבטא שזה מאד מעורר ומעורר.

לשיר באמצע הלימוד בשבועות, מנהג בכמה ישיבות בארה"ק בליל שבועות,

כתב השו"ע (תצד, א) 'ביום חמישים לספירת העומר הוא חג שבועות, וסדר התפלה כמו ביום טוב של פסח, אלא שאומרים, את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו', ע"כ, וכתב המג"א (ר"ס תצד): בליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד צאת הכוכבים דכתיב תמימות תהינה, ע"כ, וכתב במחצית השקל שם ע"ד, משמע דרך קידוש אין עושים אך תפילת ערבית יכולים להתפלל מבעוד יום. וכן מוכח ממה שכתב אחר זה דצריך לומר קריאת שמע אחר צאת הכוכבים כיון שאינו קורא על מטתו.

וה"ט"ז (הקדמה לסימן תצד) כתב: 'מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות', ע"כ. ובפרי מגדים (משב"ז שם) כתב, להתפלל ערבית יכול מבעוד יום בפסח וסוכות, מה שאין כן בשבועות לה"ט"ז מאחרין ערבית ג"כ שיהיו תמימות. וכ"כ במשנ"ב (סק"א) מאחרין להתפלל ערבית בכניסת שבועות בצאת הכוכבים כדי שיהיו ימי הספירה מ"ט יום תמימות.

והנה כתיב בפרשת אמור (ויקרא כג כא) על חג השבועות: "וקראתם בעצם היום הזה". ופירש הנצי"ב בהעמק דבר שם: כבר ביארנו דעצם בא לדייק או יום ולא לילה, או במקום שא"א לפרש כן ע"כ בא לדייק למעוטי תוספת, וכן בזה המקרא א"א לפרש ולא לילה שהרי חג של עצרת קדוש מבערב כמו כל מועדי ה', אלא בא ללמדנו שלא לעשות מקרא קודש אלא בלילה ולא מבעוד יום, ומכאן נהגו ישראל שלא להתפלל בעצרת מבע"י, ולא כמש"כ המג"א הטעם משום דכתיב תמימות, דאם כן בכל לילה שבין פסח לעצרת נמי, ותו דתמימות בשבועות כתיב, ואין מונין שעות אלא לימים, אלא העיקר הוא כמש"כ דמעצם הוא דנפקא ליה הכי.

וכן כתב במשך חכמה (ויקרא כג, כא): "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש". נראה, דבא למעט תוספת יו"ט מאיסור מלאכה, וכמו דדרשין גבי יום הכיפורים למעט תוספת עינוי מכרת. וזה רק לשיטת הרמב"ם דאיסור מלאכה דתוספת שבת ויו"ט הוי רק מדברי סופרים, ואף מדברי סופרים לית ליה. והא

החשמל על פני ההידור של תמימות, ע"כ, והגר"י קופרשטוק במאורות נתן (חשמל עמוד פז) העיר שנשים פטורות מספירת העומר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, וממילא לא שייך לבניהו בכלל הדין שיהיו ימי הספירה תמימות. [ולכאורה לדברי הגר"מ רוסמן הנ"ל אין זה מדין הספירה העומר]. וכן בהלכות שלמה (יב,ב) כתב מרן הגרש"א: הנשים שמהנהג להדליק הנרות לכבוד יום טוב מבעוד יום, נוהגות גם בערב חג השבועות. וכן נהגו בבית הגרש"א. ומ"מ במועדים וזמנים (מהר"ח סימן קיב) העיר דנשים המדליקות מבע"י אין להם לברך שהחיינו בהדלקה, דבשבועות אין דין תוספת יו"ט.

4. כתב השל"ה (שבועות ר"פ נר מצוה): חג השבועות הוא אשר ציוה ה' לעשות חג אחר שבעה שבועות של הספירה, ואם כן, כשמקדש בעוד יום, מחסר אותו המקצת מ"ט ימי הספירה. שהרי חג שבועות הוא לאחר הספירה, וכשיש ספירה אינו שבועות. וכשהוא ע"מ קבל על עצמו ההג, ומחסר אותו המקצת מימי הספירה, ונמצא שאינו תמימות.

5. והחסיף הלאים שם מרבינו זצ"ל: מי שנטקם בחשבונות של יום הדין על התורה, כמה הוא לא למד עד היום, מובטח לו שלא יקבל את התורה, כי כלי הקיבול של תורה הינם השמחה והסיפוק, ועליו להתבונן כמה הוא זכה ללמוד עד היום בסיעתא דשמיא, וכיצד יוכל להרבות יותר ויותר. וצריך לפרסם זאת לכל אחד, שבלי סופיק ושחמה אין כלי קיבול לקבל את התורה.

6. כתב הבן איש חי (שה ראשונה פרשת וישלח סעיף ג) מי שהוא ניעור כל הלילה בליל שבועות והו", יברך ברכת התורה אחר עלות השחר, ואם הוא מסופק בעליית השחר שאינו יודע אם עלה או לא, יזהר באותם רגעים שהוא מסתפק בהם לומר בהם פיוטים שירות ותשבחות ולא יהיה

1. הגאון רבי חיים ברלין בשו"ת נשמת חיים (סימן סב) הקשה לכאורה ע"ד ה"ט, דאי"ש להקדיש על כל לילה שכלתה ספירת השבוע, שהרי חובת תמימות קאי על כל שבע שבועות וצריך שכל שבע השבועות תהינה תמימות, וממילא הא יש להקדיש על כל ספירה שבהתחלת השבוע להתפלל אז ערבית דוקא בלילה כמו בליל שבועות. והביא תשובה ממחנתו הגר"מ רוסמן זצ"ל, ד"ל דבאין סתירה בתפילת ערבית של כל ימי הספירה ליום הערב, אטו בתפלת שמ"ע בין של חול בין של שבת מזכירין יום המחרת להדיא הלא סותמין היום הבא, וא"כ מה איכפת לנו כשמקדימין, אבל בשבועות נשיקדימו הלא בפירוש סותרין התמימות כי מזכירין תיכף בשמ"ע וכן בקידוש שם יום חג השבועות שהוא יום החמישים, ואם עדיין לא הוה לילה ממש הא חיסר להדיא בפס מלא התמימות.

2. כתב בנחלת שבעה (סימן מה) בליל ראשון דשבועות דכתב הרב שם מהר"א בייניץ בחדושי דיינים שלו (בסוף ספרו בהנהגות לאו"ח סימן ד') בשם סמך השני שנהג להמתין עד הקידוש עד הלילה ממש דכתיב תמימות תהינה ואם מקדש ביום לא הוי תמימות, היינו נמי לפי שאע"פ שהתפללו הקהל ערבית לא נחשב ללילה ולא הוי תמימות. ומכל מקום נראה לי שאין צריך להמתין רק עם הקידוש ולא עם תפלת ערבית. והטעם דאין צריך להמתין בתפלת ערבית, כדי להוסיף מחול על הקדוש לענין איסור מלאכה, אבל מ"מ לא נחשב ללילה, ואי הוי מקדש תכף אחר ציאה מביט הכנסת בעוד יום, הוי נתקדש היום לכל מילי ולא הוי תמימות, ולכן יש להמתין עם הקדוש עד הלילה.

3. ויעיין בלוח הוללות ומונהגים שהביא מהגר"י זלונקי זצ"ל, דבשבועות אין להדק להדליק נירות מבעוד יום, כי אחרי שנהגו לברך שהחיינו בהדלקה הרי זה כקדוש היום, ואין כאן תמימות. והעירו שהיום שיש אור גדול בביתם בביתם ולכן לכתחילה עדיף להדליק בערב יו"ט קודם הדלקת

תפילת מוסף - השפע הנוסף בשבת

כל יום שיש בו תוספת קדושה או מקבילים את עיקר ההשפעה ע"י הקרבת קרבן מוסף. וכשבעונותינו חרב בית המקדש תיקנו לנו חז"ל תפילות כנגד הקרבנות, ובתפילת המוסף או זוכים לתוספת ההשפעה בימים הקדושים. וכתב על כך הרמח"ל בדרך ה' (חלק ד פרק ו יז) "והנה בימי הקדוש נוספת תפלה כנגד קרבן המוסף, והיא בבחינת השפע הנוסף ביום ההוא כפי בחינת קדושתו וענינו".

האבודרהם כותב במעלת תפילת מוסף (מעריב של שבת): "יש שואלין מה ראו חכמים לתקן בשבת שלש תפלות משונות זו מזו, אתה קדוש, וישמח משה, ואתה אחד, וביום טוב לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו לערבית ולשחרית ולמנחה. וי"ל מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן, תקנו אתה קדשת על שם הקדושין שנותן החתן לכלה. ואח"כ ישמח משה על שם שמחת החתן בכלה. ואח"כ מוסף על שם התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה".

הרמ"ע מפאנו מבאר: 'תמידים כסדרם' כנגד תורה שבכתב 'ומוספים כהלכתם' כנגד התורה שבעל פה. והיעירות דבש' (חלק שני דרוש ב) כותב: וקרבן תמיד כנגד תורה שבכתב שיש לה גבול ומדה, אבל מוספין כנגד תורה שבעל פה שאין לה סוף, ולכן אמרו (ב"ר פס"אד) תוספת של הקב"ה מרובה מעיקר, ולכן תמידין כסדרן, כי תורה שבעל פה אין לה סדר, כאומרים (ב"ק קב"א) אין סדר למשנה, ומוספין כהלכתן, הלכה זו תורה שבעל פה שאין לה סוף, והיא התוספת מרובה על עיקר.

תפילת המוסף היא כנגד יוסף, [בא"ת ב"ש מ"ם מתחלף ביו"ד] ותורה שבע"פ היא כנגד יוסף, "והיה בית יעקב אש" - עמוד תורה שבע"פ שבאבות הוא יעקב אבינו שנמשל לאש, "ובית יוסף להבה" - יוסף 'נזיר אחיו' נמשל ללהבה שהיא המוליכה והמוציאה לפועל את הכח של האש.

אהבה אינה ניכרת כאשר אדם נותן לחברו את מה שהוא מחויב לו, אולם כשנותן תוספת על מה שחייב ניכרת בזה אהבה. כך כשחתן נותן כתובה שהוא חייב לתת לכלה אין ניכרת בזה אהבה, ובמה היא תהיה נכרת? בתוספת שמוסיף על חובתו. תפילת המוסף הוא זמן האהבה של בורא עולם אלינו, ובה הוא משפיע עלינו את עיקר קדושת השבת, ומשום כך תפילת מוסף כנגד תורה שבע"פ שבאמצעותה עיקר הקשר שלנו עם הבורא יתברך. תורה שבכתב היא הטבע והמציאות של הבריאה שהרי הבורא 'הסתכל באוריתא וברא עלמא', והיא גלויה לכל העמים, וגם לגויים יש חלק בקרבנות 'ובְּכָל מְקוֹם מְקוֹר מְנַשׁ לְשִׁמִּי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי גְדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם', "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים". ותורה שבע"פ היא הפנימיות והשורש של הבריאה והיא נסתרת מן העמים, וברית כרת הבורא עם ישראל ונתן להם תורה שבע"פ כדאיתא במסכת גיטין (ס,ב), א"ר יוחנן: לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל". על התורה שבע"פ נאמר "ישקני מנשיות פיהו" והיא המקשרת בין ישראל לקב"ה, ובזכותה זכינו ל"פנים בפנים דיבר ה' עמכם", ודרשו חז"ל (שהש"ר א,ב), "כי טובים דודין מיינן" חביבים דברי סופרים יותר מיינן של תורה.

והנה ראינו, כי זכי הנפש קיום גופם בדברים הדקים, והזכים מהם בדקים מן הדקים, כי אנשי המן נתקיימו במן הנבלע באברים, שהוא מתולדות האור העליון המתגשם ברצון הבורא יתברך, וזכו בדבר משעה שנתעלית נפשם במה שהשיגו בנפלאות... וזכו לדרגת 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא' (מכילתא בשלח). והודרכה נפשם להתקיים מלחם אברים שמלאכי השרת ניזונים ממנו - מהמין שהוא מתולדות הזיו העליון, במעלה גבוהה זו ראויים ישראל לקבל מהבורא את השבת השמורה עימו בבית גנזיו.

לגויים אין שייכות לשבת מתן תורה

אין כל שייכות לגויים למתנה הטובה שהעניק לנו הבורא במתן תורה, את שבת 'מבית גנזיו', ואנו מזכירים זאת בתפילה שחרית של שבת שהיא כנגד שבת מתן תורה, 'ולא נתתו לגויי הארצות ולא הנחתו מלכנו לעובדי פסילים', ואין לגויים אפשרות להצטרף לשבת 'וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים' והם רחוקים כל כך מהשבת עד כדי שגוי ששבת חייב מיתה. [וטעם הדבר שמעתי מרבנו ראש הישיבה זצוק"ל, ש'אדיר הכניס את הרע שהיה מחוץ לעולם לתוך העולם, וקלקול זה גרם שנשמות הגויים שלא היו חלק מאדיר, נכללו גם בתוך נשמת אדיר. וכן מה שיש היום לגויים צורת אדם הוא גם תוצאה של חטאו. ונוצר מזה הסתר פנים גדול שהרי 'אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם', ולאחר החטא בעין גשמית אפשר לטעות שגם הגויים קרויים אדם. ושבת העלינה של בית גנזי לא היתה בזמן החטא ולא נתקלקלה, ולכן ניתנה במתנה רק לישראל לאחר שהודרכו בכור הברזל והתעלו בים סוף להיות כמלאכי השרת, ונבחרו לתקן את חטא אדם הראשון ולהביא את העולם לתיקונו, ואין לשבת זו שייכות לגויים שנוצרו מהחטא].

בתפילה שחרית של שבת אנו מדברים עם הבורא יתברך ומשבחים נברא ילוד אשה - 'ישמח משה במתנת חלקי' מטבע תפילה שאינו בשאר תפילות [ומה שאנו מזכירים בתפילה את האבות הקדושים 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב', אין כוונתנו לשבח אותם, אלא שאנו פונים להשי"ת אנו מזכירים את השייכות שלנו אליו שאנו בני אברהם יצחק ויעקב והוא יתברך גילה אלוקותו בעולם עליהם]. וזאת מפני שאנו זקוקים לקבלת התורה למשה רבינו, מפני שאנו כשלנו ואמרנו 'דבר אתה עמנו' 'קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו' ולא רצינו לשמוע מפי הקב"ה בעצמו. ומשום כך התורה שיש בידינו היום היא תורת משה 'זכרו תורת משה עבדי', והקשר שלנו ל'שבת מתן תורה' היא ע"י התורה שקיבלנו ע"י משה רבנו, ולכן אנו מזכירים אותו בתפילת שחרית של שבת [לעומת זאת יציאת מצרים היתה ע"י הקב"ה לבד 'אני ולא מלאכי אני הוא ולא השליח', ומבאר הגר"א שבאו לאפוקי מהשלח הגדול - משה, ומשום כך לא מוזכר בהגדה של פסח שמו של משה רק פעם אחת ובדרך אגב, כדי שלא נטעה ונחשוב שהיה לו חלק ביציאת מצרים, אלא הכל נעשה רק ע"י הקב"ה לבד].

רבינו ראש הישיבה הגר"ש זצ"ל היה רגיל להרבות באופן מיוחד לדבר ולעורר על קדושת השבת ומעלת תפילותיה, חלק נכבד מהשיחות היו על ההכנה הנכונה לשבת, על החובה להכנס לשבת מתוך לימוד תורה, ולא ח"ו מתוך בטלה. ושהדבר המועיל ביותר לזכות לקדושת השבת הוא לימוד התורה הקדושה בעוז ובתעצומות, וזוכים ע"י כך שהאור הגנוז בתורה מאיר את האור הגנוז בשבת. הוא זצ"ל זירז לזכור שכבוד התפילה הוא כבוד שמיים - עורר נא והקיצו נא להתאמץ ולהתחזק בעוז בתפילה שהיא עומדת ברום העולם, ומעלה אותנו מעלה ועוד מעלה להגיע לפסגת המעלה, למקום שמשרתיו עומדים ומשמעים יחד בקול דברי אלוקים חיים. וכמלאך המכה על קודקודינו, זרזנו ביתר שאת, שכבני תורה השקועים בעומק העיון חובה מיוחדת יש עליהם לא להתפלל בעצלתיים ובמלומדה.

מלחמת היצר היא תמידית לכל אחד ואחד לפי דרגתו, ועלינו להשיב מלחמה כנגד כל פיתוי היצר, להתמודד עם הדמיון הכוזב המושפע מהמית גלי העולם החולף, ולזכור את אשר התורה הקדושה מבטיחה לנו "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו". וכאשר זוכים להגיע לדרגה טובה וגלי הים השופכים מפילים אותנו ממנה, העיקר הגדול הוא לא לנטוש את המערכה, אלא לאזור חיל ולבטוח ברחמי ה' ובחסדיו, שהרי אבינו תמיד מיחל ומצפה לקרבנו אליו, לטוב לנו בעולם הזה ובעולם הבא.

גם בתוך זמני ההתמודדות, פינו צריך להיות מלא בברכה והודיה להשם על חלקינו הטוב יחד עם הבקשה והצעקה לעתיד, ולקיים "הרחב פיך ואמלאהו". - עלינו להיות שמחים אבל לא שבעים, אדונינו הגר"א אמר שמעלת 'השמח בחלקי' מדברת גם על רוחניות, עלינו להיות שמחים בחלקנו גם כשאנו שואפים ומצפים ליותר, וכלל גדול בהצלחת האדם הוא לא לצפות לכוחות ולסגולות של אחרים אלא לנצל את חלקו בתורה ואת הכוחות המיוחדים שהשם העניק לכל אחד ואחד. כל אחד מאיתנו קיבל את חלקו כדי שיוכל להרבות כבוד שמיים.

תפילת שחרית - שבת מתן תורה

ביום השבת מגיעים אנו לדרגה גבוהה יותר מליל שבת, ומשום כך נפסק להלכה שכבוד יום עדיף. וכך הוא בכל הימים, שבחינת היום גבוה מבחינת הלילה [ורבנו הגר"א פירש שליל הסדר מיוחד בכך שהלילה הוא בדרגה של יום - "לילה כיום יאיר"]. ובתפילת שחרית של שבת מתעלים אנו לדרגה גבוהה יותר ואנו משתייכים למתנה הטובה שהעניק לנו הבורא מבית גנזיו - את שבת קדשו, את 'שבת מתן תורה', שהיא גבוהה יותר משבת בראשית.

שבת בראשית לא היה העולם ראוי לקבל את מעלת השבת בשלמותה, כיון שחטא אדם הראשון היה עוד קודם השבת, וגרם בחטאו קלקול גדול לכל העולמות שעירב בהם את הרע בתוך הטוב, ולכן השאיר הבורא שבת נעלה זו בבית גנזיו, [שבת נגנזה כדי לשמור עליה שלא תתקלקל על ידי חטאי האדם, ולא מפני שיש מי שיכול לגנוב אותה מן הבורא].

עם ישראל נהיו ראויים לקבל את 'שבת בית גנזיו' לאחר שנתעלו למדרגת מלאכי השרת בקריעת ים סוף [כדברי הרמב"ן] (תורת האדם שער הגמול)

1. וז"ל שער הפסוקים פרשת יתרו: והענין הוא, כי ביום שבת בחפלת מוסף, אז יוסף שהוא היסוד הנקרא זכור, נעלה ומתעלה למעלה למעלה, עד ששואלים עליו משרתיו א"ה מקום כבודו להעריצו. ולכן אנו מוסיפים במוסף א"ה מקום כבודו. והנה אם נתחיל י' של יוסף, באלפ"א בית"א דא"ת ב"ש, באות מ', יהיו מוסף, ובין יוסף ומוסף יהיו ששים.

2. ראה במהר"ל (גור אריה בראשית לכה) ויוסף עיקר תולדתו של יעקב,

כדכתיב (להלן לז, ורש"י שם) "אלה תולדות יעקב יוסף", ולפיכך מדמה הכתוב (עובדיה א"י) יעקב לאש ובית יוסף ללהבה, לפי שיוסף יצא מיעקב, והלהב יוצא מן האש... ולפיכך נקרא יעקב "אש ובית יוסף ללהבה", כי האש הוא בשר והלהבה בנפש, וכן אמרו במדרש אש בלא להבה אינו שולט... וראה בשבת אמת (בראשית וישב שנת תרל"ז): "פי' תורה שבכתב. כדכתיב כה דברי כאש כו'. אבל להמשיך חיות התורה בכל הנבראים [והיא בחי' תורה שבע"פ] הוא ע"י